EA34954

Dr. phil. Aleks. Eisenschmidt'i

elulugu ja tegewus

Tema kümne-aastase surmapäewa
mälestamiseks

Tartus, 1924

Dr. Aleksander Eisenschmidt.

Dr. phil. Aleksander Eisenschmidt'i

elulugu ja tegewus.

Tema kümne-aastase surmapäewa mälestamiseks.

EA 34954

Tartus, 1924. aastal.

Eesti Kirj.-Üh. „Postimehe“ trükk, Tartus 1924.

Eessõna.

Käesolewa aasta kewadel kerkis Tartu Majanduse-Ühisuse tegelaste seas mõte Dr. Aleks. Eisenschmidt'i 10-aastast surmapäewa mälestada. Seesama küsimus wõeti kaalumisele Akadeemilise Põllumajandusliku Seltsi koosolekul 30. apr. s. a., kus otsustati 6. augustil 1924. a. Tartus Dr. Aleks. Eisenschmidt'i päewa korraldada ühes kõnedega Eisenschmidt'i eluloo ja tegewuse üle. Et aga Dr. Eisenschmidt'i tegewus nii põhjalik ja teedrajaw meie kodumaa põllumajanduse ja ühistegewuse alal, sellepärast otsustas ülewalpoolnimetatud koosolek Eisenschmidt'i tegewuse kirjeldust ka laiemaile hulkadele kättesaadawaks teha ja selleks otstarbeks 6-daks augustiks seda wäikese raamatukesena trükis awaldada. Edasi harutati sel koosolekul ka Eisenschmidt'i hauale mälestusmärgi muretsemise küsimust, mis esialgu edasi lükati.

See oli lühike kawatsus Dr. Aleks. Eisenschmidt'i surmapäewa mälestamise kohta. Akad. Põllumajanduslik Selts arwas tingimata tarwilikuks pöörda kõikide nende seltside, ühisuste ja teiste organisatsioonide poole, mis Dr. Aleks. Eisenschmidt ellu kutsunud, kus tema kaasa töötanud ehk mis pärast tema surma tema poolt rajatud põhimõtteil tekkinud. Kutsuti 13 organisatsiooni mälestuspäewa korraldamisest osa wõtma, nii Tartu Majanduse-Ühisus, Tartu I Laenu- ja Hoiu-Ühisus, Tartu Põllumeeste Selts, Seemnewilja-Ühisus Eesti Sordiparanduse Selts, Põllumajanduse Keskühisus „Estoonia", Agronoomide Selts, „Wahi" põllutöökool, ajakiri

„Põllumees". Hiljemini paluti weel juure Eesti Tarwitajate Keskühisus, Eesti Ühistegeline Liit. Algatajana wõtab osa Akadeemiline Põllumajanduslik Selts. Nimetatud organisatsioonide esitajad moodustasid Dr. Aleksander Eisenschmidt'i 10-aastase surmapäewa mälestamise toimkonna, kes üldjoontes Akad. Põllum. Seltsi põhimõtted heaks kiitis ja nende põhimõtete elluwiimiseks kolmeliikmelise juhatuse walis, kuhu kuulusid Tartu Majanduse-Ühisuse juhataja H. Kalm, Jõgewa Sordikaswanduse juhataja M. Pill ja Akad. Põllum. Seltsi esimees P. Kõpp.

Nimetatud juhatus pöördus wastawate eriteadlaste poole palwega kirjutada Dr. Aleks. Eisenschmidt'i tegewuse üle wastawal erialal käesolewa raamatukese jaoks lühike ülewaade, mida palutud isikud ongi lahkesti oma peale wõtnud.

Raamatukese sisu kokkuseadmisel tuli kaalumisele küsimus, kas wõtta üksikud punktid põhjalikumalt teaduslikule harutamisele wõi anda ainult üldjoontes tähtsamate põhimõtteliste küsimuste kohta rahwapärasem ülewaade. Arwesse wõttes suurt lugejate arwu, kellele raamatuke määratud, ja teiseks arwestades ka raamatukese piiratud suurust, arwas juhatus paremaks teisest põhimõttest kinni pidada, s. o. mitte liiga üksikasjalikkusse tungida, mille tagajärjel wõib olla ehk üldine pilt suure tegelase tegewusse oleks oma ülewaatlikkuses kaotanud.

Selle peale waatamata, et Eisenschmidt'i nii laialdasse ja mitmekesisesse tegewusse puutuwad küsimused on püütud wõimalikult rahwapäraselt käsitella, julgewad raamatukese kokkuseadjad siiski loota, et see raamatuke kujuneb wäikeseks peatükiks meie kultuuri, eriti just põllumajanduse arenemise ajaloos.

Juhatuse nimel prof. P. Kõpp.

Dr. Aleksander Eisenschmidt'i elulugu.

Aleksander Jakob Peeter Eisenschmidt sündis 2. aug. (w. st.) 1876. aastal Tartu maakonnas, Rõngu kihelkonnas, Uderna wallas Käärdil, Käärdi ja Moonuse talu omaniku Johan Eisenschmidt'i pojana. Ta oli perekonnas kolmas laps ja wanem poeg — temast wanemad olid kaks õde, nooremad — kolm wenda.

Perekond, kus Dr. Eisenschmidt üles kaswas, oli üks oma aja awarama silmaringiga perekonnist maal.

Dr. Eisenschmidt'i isal — Päidla mõisa mõldri pojal — oli Otepää köstrikooli haridus. Hiljemini kaebas ta sageli, et liig wähe saanud koolis käia. Seda wirgemini täiendas ta end ise kirjanduse abil, olles eriti huvitatud õigusteadusse puutuwaist küsimusist. Alguses oli ta wälja õppinud kokaks. Wiimast ametit pidas ta mõned aastad Hellenurme mõisas von Middendorf'i juures. Sellal oli Hellenurmes parajasti kodu-kooliõpetajaks noor cand. theol. Jakob Hurt, kes hea meelega noorele õpihimulisele kokale üldhariduslikes aineis tasuta tunde andis. Siin sai ta ka klawerimängus algõpetust teise kodu-kooliõpetaja, neiu Kautzmann'i, poolt, milles ta, kui suur muusikasõber, end hiljemini ise edasi arendas.

Peale koka-ameti mahapanemist pidas ta aastat 30 wallakirjutaja-ametit, olles mõnikord mitme walla teenistuses korraga, järgmistes valdades: Päidla, Neeruti, Wäikese-Rõngu, Kirepi, Palupera ja lõpuks kõige kauemini Uderna wallas.

Oma iseloomult äärmiselt õiglane ja aus, wõitis ta ümbruskonnas kõikide lugupidamise. Et ta õigusteaduslikes

küsimusis teatawal määral kodus oli ning sel alal alati head nõu ja juhatust teadis anda, siis oli ta oma nurgas juhtuwate kohtuprotsesside puhul esimene, kellelt nõu mindi küsima.

Mitmestki rahwa ettewõttest wõttis ta elawalt osa. Nii oli ta tuline Eesti Aleksandri Põllutöökooli mõtte õhutaja ja toetaja, olles nim. kooli kohaliku komitee esimeheks; oli Eesti Kirjameeste Seltsi liige jne. Esimesest Eesti laulupeost 1869. aastal, mille ta noormehena oli kaasa teinud, kõneles ta weel wanaduses suure waimustusega, kui esimesest suuremast rahwuslikust eneseawaldusest. Samuti oli ta üks wirgemaist „Postimehe" lugejaist.

Peale agara seltskondlise tegewuse ning oma talude — mis ta ostis kaheksakümnendate aastate alul — majapidamise juhtimise tööde jätkus tal weel aega isiklikult oma mitu wakamaad suures aias ja puukoolis töötamiseks. Aiatöö alal, mis talle erilist huwi pakkus, oli ta ümbruskonnalegi suureks äratuseks.

Muuseas pani ta palju rõhku oma kodu kaunistamisele, mis meie suurema hulga peremeeste juures weel praegugi wõrdlemisi harw nähtus on. Kõnelemata muust, ilustas ta isegi kõigi talu piires olewate teede ääred wiljapuudega, kust igal läbiminejal lubatud oli wilja maitsta.

Dr. Eisenschmidt'i ema — Päidla mõisa walitseja Tuisk'i tütar — sai oma esimese hariduse koos von Middendorf'i lastega Hellenurme mõisas, samal ajal kui Eisenschmidt'i isa seal kokaks oli. Peale selle õppis ta weel mingisuguses saksa koduses pansionaadis Tellistes. Hoolimata saksa haridusest ja kaswatusest, mis ta sai, oli ta läbi ja läbi eestimeelne, oma iseloomult lahke ja heasüdameline.

Selles Eesti elust ja eneseawaldusist elawalt osawõtwas perekonnas sündis ja kaswas üles Dr. Aleksander Eisenschmidt.

Oma warases lapsepõlwes oli wäike Aleksander, nagu mäletawad ta õed, tema wanemad mänguseltsilised, elawaloomuline, lõbusatujuline, seejuures heasüdameline ning leplik

poisike. Et ta kunagi oleks nutnud — ei mäletata. Juba 5—6-aastasena oli ta omaette põllumees. Isa andis igale lapsele kuhugi aia ääre tükikese maad, kus igaüks oma tahtmise järele wõis talitada. Kuna õed kaswatasid oma maalappidel lilli, porgandeid jne., külis Aleksander, nagu täispõllumees kunagi, terawilju ning istutas wiljapuid. Olles oma põllumehe-ameti kõrwal ka agar mesinik, seadis ta wiljapuude ridade wahele weel kuusetohikust walmistatud mesipuud, kus sees olid metsmesilaste-pesad. Sääraste mesipuude arw ulatus tal mõnikord tosinani. Ilusate ilmadega oldi igal õhtul meewõtmisega kibedasti ametis: kärjed imeti õlekõrre abil ettewaatlikult meest tühjaks ning pandi siis jälle ilusasti oma kohale tagasi. Peale tööde omas majapidamises käidi igapäew weel isa juures põllul, aias ja mujal õppereisidel, et ajaga sammu pidada. Tööd ja askeldamist oli küllalt.

Kui Aleksander sai seitsmeaastaseks, wõeti naisõpetaja koju. See tõi muidugi uusi muresid juure. Kuid, nagu ka oma wäikeses põllupidamises, oli ta siingi korralik ja tubli poiss — õppis hästi, pidas oma kirjutuswihud ja raamatud nii puhtad, nagu korralikult koolipoisilt rohkem nõudagi ei saa. Kuid pole ju keegi siia ilma masinaks loodud, et alati head tööd wõiks teha. Tuli siis sellepärast sedagi mitu korda ette, et õpetajal mõnel põhjusel isu tekkis karistamiseks. Karistused pole aga kunagi kellegi armsad asjad, seepärast otsiti ja leiti pea alati mingi pääsetee. Nii paluti näit. säärasel puhul luba tunnist weidi wälja minna. Tagasi tulles toodi aga kena lillekimp ühes, mis õpetajale ulatati, paludes wastu wõtta. Sellega kadus karistuse karikas muidugi selleks korraks jälle silmapiirilt.

Nii töötati mitme kodu-kooliõpetaja juhatusel järgemööda umbes neli aastat.

Sügisel 1888. a. astus Eisenschmidt Tartu reaalkooli, mille lõpetas ilma täiendusklassita kewadel 1893. a. Koolis awaldas ta erilist huwi taimede herbariseerimise wastu. Mõnikord wõttis ta isegi üle 20 wersta pikkusi jalutuskäike ette,

et alles tundmatuid taimi leida. Kaasõppurid mäletawad teda kui elurõõmsat, energilist ja töökat poissi ning mõnusat seltsilist.

Oma kaswatuse kohta koolipõlwes ütleb ta ise „Postimehe Juubelialbumis", et ta selle eest palju tänu wõlgneb neiu E. Beermann'ile — pärastisele pr. Lillak'ile, — kelle juures ta reaalkoolis käies kosti peal oli. Neiu Beermann oli hästi haritud oma aja naine ning hea kaswataja. Et nimetatud kostikoht asus tuntud Dr. K. A. Hermann'i majas, siis oldi ka wiimase perekonnaga igapäewases läbikäimises, mis noortesse pansionääridesse muidugi ainult hästi wõis mõjuda.

Lõpetanud reaalkooli, oli tal nõu tegewaks ohwitseriks hakata. Selle mõttega astus ta 1894. aastal wabatahtlikuna 98. Jurjewi jalawäe-polku, mis asus tol ajal Dünaburgis. Kuid walitud elukutse ei rahuldanud teda siiski täiesti — teda kiskus tagasi sinna, kust ta oli wälja kaswanud, nimelt: põllu peale. Sügisel 1895. a., omandanud tagawarawäelipniku kraadi, lahkus ta wäeteenistusest, et hakata põllumeheks.

Märtsikuul 1896. a. läks ta Kastre mõisa tolleaegse kuulsa põllumehe, Nicolai von Essen'i, juure põllutööd õppima. Siin tegi ta kolme aasta kestes, s. o. kuni 20. aprillini 1899. a., suure hoole ja huwiga asja wastu tööd, mida talle N. von Essen'i poolt antud tunnistus tõendab. Eisenschmidt ise ütleb oma Kastres wiibimisest kõneldes: „N. von Essen'i terawawaimuline, wäsimata, tüse töömehe-iseloomu tüüp ei jäänud minu peale mõjuta". (Postimehe album.)

Suwel 1899. a. oli ta walitsejaks Kiidjärwe mõisas ja sügisest 1899. a. kuni jüripäewani 1902. a. samas ametis Kaagwere mõisas. Kaagweres wiibimise ajal astus ta muuseas Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi liikmeks. Augustil 1902. a. peale 6-nädalast sõjawäeharjutusil olemist, tuli ta põllutööeriteadlasena „Postimehe" toimetusse. Kewadel 1903. a. jättis ta selle ameti ning sõitis „Postimehe" toimetaja J. Tõnisson'i kaasabil — wiimane aitas talle laenusid muretseda — Königsbergi ülikooli põlluteadust õppima, kus ta suure eduga töötas.

Kewadel 1905. a., enne lõpueksami sooritamist, kutsuti ta, Wene-Jaapani sõja puhul, tegewasse wäeteenistusse. Tema sellekohase palwe peale lubati talle siiski weel eksamite tegemiseks Königsberki tagasi sõita. Sama aasta augustikuul, peale lõpueksami sooritamist, saadeti ta kohe sõjawäljale, kuhu kolm päewa enne rahukuulutamist pärale jõudis.

Kewadel 1906. a. wäeteenistusest wabanedes sõitis ta Zürichi, kus ülikooli ja politehnikumi juures ühe suwesemestri kestes botaanika, kultuurtehnika, rahwamajandusteaduse ja filosoofia alal töötas.

Sügisel 1906. a. Zürichist tagasi jõudnud, hakkas ta Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi poolt asutatawa „Põllutöölehe", mille esimene number ilmus 2. dets. 1906. a., toimetajaks, kellena töötas neli aastat. Õieti oligi tema „Põllutöölehe" asutamisel peajõuks. Ühtlasi kutsuti ta sama aasta 1. septembrist Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi Kaubandusosakonna alaliseks asjaajajaks ja tegewuse juhiks. Siin hakkas ta looma otseseid ühendusi paremate wälismaa wabrikutega, tellides põllutöö-tarbeaineid otseteed algallikaist.

Uskudes, et ainult ühistegelisele alusele rajatud isetegewus wõib põllumeestele nende tarbeaineid kõige paremini kätte muretseda, hakkas ta kohe energiliselt T. E. P. Seltsi Kaubandusosakonna ühisuseks ümbermuutmise kasuks töötama. Suwel 1907. a. otsustaski T. E. P. Seltsi koosolek wastastikuse wastutuse alusel töötawa ostu-müügi ühisuse ellu kutsuda. 31. aug. 1908. a. kinnitati uue ühisuse — Tartu Eesti Majanduse-Ühisuse — põhikiri ning 1.-st jaanuarist 1909. a. läks kaubandusosakonna tegewus uue ühisuse kätte. Ühisuse direktoriks waliti A. Eisenschmidt, kes jäi sellele kohale surmani.

Eisenschmidt'i asjatundlikul juhatusel kujunes Tartu Eesti Majanduse-Ühisus paari aastaga elujõulisemaks põllutöötarbeainete müügikohaks Eestis. Ta tegi maailma paremate wabrikute saadused ilma igasuguste wahetalitajateta põllumeestele kättesaadawaks; seadis sisse teadusliku kontrolli kunstsõnnikute ja seemnete alal; korraldas kindla kawa

järele aastate jooksul wäetuskatseid tegelikkude põllumeeste juures; tutwustas põllumeestele tarwilikke, seni tundmata maaharimis-riistu; seadis sisse ühispiimatalitusi maal jne.

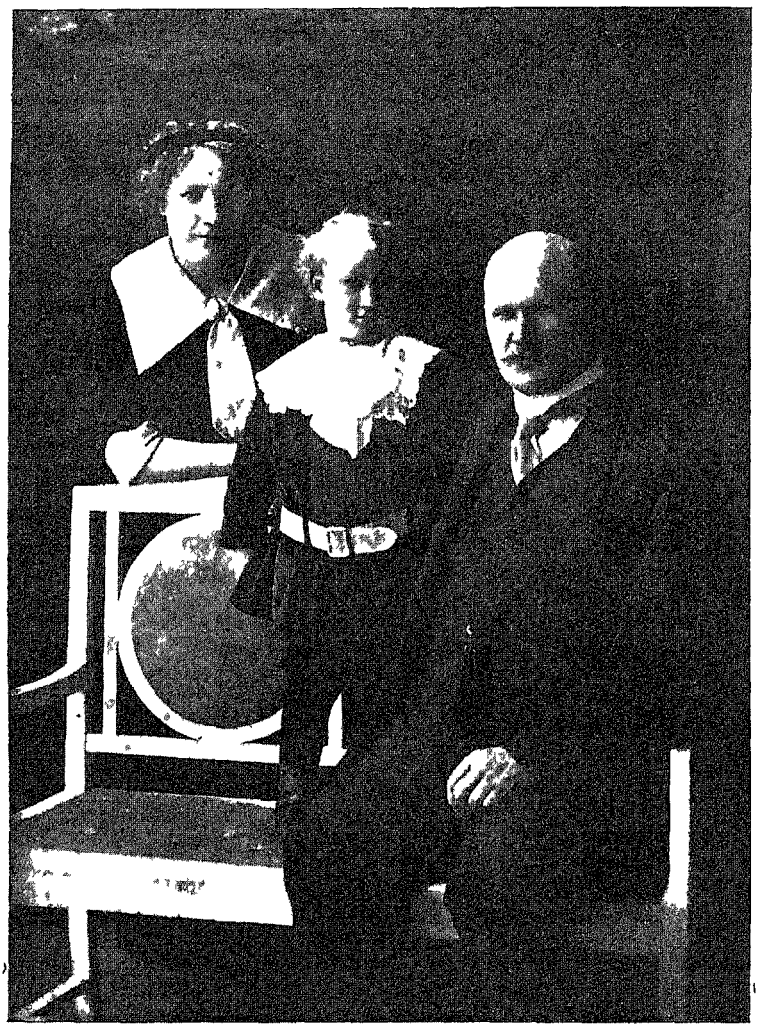

Dr. Aleks. Eisenschmidt
ühes abikaasaga ja wäikese pojaga.

Kogu selle laialdase tegewuse hingeks oli Dr. Eisenschmidt. Tema waim elab T. E. Majanduse-Ühisuses weel praegugi edasi. Nii kirjutab „Postimees" üleilmlise ühistegewusepäewa puhul 5. juulil s. a.: „Tartu Majanduse-Ühisuse suureks tõukejõuks tema edenemisel on asjatundlikkus ja üksmeel olnud, mis kadunud Dr. A. Eisenschmidt'i ajast saadik on walitsenud, kes oskas omale abijõudusid walida ja neid tõsisteks ühistegelasteks wälja arendada".

Samal ajal, kui T. E. Majanduse-Ühisuses, oli A. Eisenschmidt ka T. E. Põllumeeste Seltsis tugewa jõuna tegew. Ta oli nim. seltsi abiesimees, siis seltsi poolt wäljaantawa „Põllutöölehe" toimetaja, seltsi poolt korraldatawail põllutöökursustel õppejõuks ja juhatajaks. Eriti tähelepanu wäärt on siin aga tema töö arwustikumaterjali kogumise alal kodumaa majandusliku seisukorra kohta.

Elati ju tol ajal suurt pöördeaega meie kodumaal. Üle maa puhusid teised tuuled kui seni, mis kuulutasid millegi uue, millegi parema, ammuigatsetu tulekut. Kõik hakkas liikuma, käärima, uusi worme ja awalduswiise otsima. Ka kodumaa põllumajanduse alal hakati sellal põhjapanewaid uuendusi ja parandusi läbi wiima. Hakati organiseerima põllumeeste seas ühistegelikke ettewõtteid, korraldama põllumajanduslikke kursusi, kõnesid, näitusi jne.

Ühes teiste arusaajamate ringkondadega oli A. Eisenschmidt'il ammugi selge, et selleks, et kõike seda liikumist otstarbekohaselt juhatada, on tarwis ülewaatlikku pilti saada kodumaa wäikepõllumajapidamise seisukorrast.

Selleks otstarbeks uuris Eisenschmidt 200 talu läbi Tartumaal. Walis nende seast wälja 73 talu, mille loodusliste tingimuste ja sisemise korralduse kohta saadud andmete põhjal ta oma teaduslise töö „Der Kleingrundbesitz des Kreises Dorpat" kirjutas. Selle töö eest omandas ta Königsbergi ülikoolis filosoofiadoktori teadusekraadi. Ümbertöötatud ja täiendatud kujul ilmus sama töö 1912. aastal eesti keeles nime all „Wäikepõllupidamine Tartu maakonnas".

Samal ajal, kui ta töötas T. E. M.-Ühisuses ja T. E. Põllum.-Seltsis, raiudes uusi radu ning otsides võimalusi ja teid kodumaa põllumajanduslise seisukorra parandamiseks,

Proua Eisenschmidt wäikese tütrega.

katsus ta ka mujal sama asja kasuks midagi ära teha. Ta asutas aastal 1907 Tartus „Aiawilja-Ühisuse", mis pidi tulewikus wälja arenema suureks aedwilja-konserwide ja alkoholita jookide walmistamise tööstuseks Eestis, et ei oleks tarwis

sääraseid toitluse mõttes tähtsaid aineid mujalt kalli hinna eest sisse wedada. Ühisus pidi ühtlasi olema ka ergutuseks aiatööle ning toetuseks karskusetööle. Olgu siinkohal tähendatud, et Dr. Eisenschmidt oli suur karsklane ega wõinud kuskil alkoholilisi jooke sallida. Nimetatud ühisusel tuli küll mitmesuguste suurte raskustega wõidelda — tooresainete saamine, tarwilise oskusega tehnilise juhi leidmine jne., — kuid neile ei antud alla. Ettewõtte tähtsust õieti hinnata osates rühiti edasi, kuni Dr. Eisenschmidt'i surm ja ilmasõda ettewõttele lõpu tegid.

Samuti tegi ta tindiwalmistamisega kodumaal katset, asutades selleks n. n. „Ronga-Ühisus'e".

Peale siin juba ettetoodud seltside ja ühisuste töötas ta weel mitmes teises juhtiwa jõuna. Nii oli ta: Põhja-Liiwimaa Põllutöö-Keskseltsis kesktoimkonna esimees 19. aug. 1913 kuni uue aasta alguseni; Tartu Kaubanduslise Hariduse Edendamise Seltsis esimees ning nim. seltsi ja Kooliõpetajate Ühisuse poolt asutatud Kommertskooli kuratooriumi esimees, Tartu I Laenu- ja Hoiu-Ühisuses juhatuse liige jne. Töötas kaasa Balti Sooparanduse-Seltsis (Baltischer Moorverein). Oli liikmeks: Tartu Eesti Nooresoo Kaswatuse Seltsis, Eesti Kirjanduse Seltsis, „Wanemuise" Seltsis, „Wanemuise" Eesti Rahwateatri Toetajate-kogus, Tartu Vaestehoolekande-Ühisuses jne. Olles huwitatud seemnewilja kaswatusest, käis ta läbi Balti Seemnewilja-Ühisusega (Baltischer Samenbau-Verband).

Peale laiaulatuslise tegewuse awalikul tööpõllul ei puudunud tal ka omad isiklikud ettewõtted ja kawatsused. Pikemaajalise otsimise järele läks tal aastal 1911 korda koos Dr. O. Kallas'ega Tartu lähedale Riia maantee ääre talu osta, mille nad hiljemini oma wahel poolitasid. Nüüd algas tal siin kibe töö: ehitati hooneid ja tehti tulewikuplaane. Ta kawatses nimelt oma tallu seemnekaswatust sisse seada, milline tööharu talle väga meeldis. Tulevikus lootis ta sel alal koguni kord niikaugele jõuda, et oma perekonnaga ainult seemnekaswatusest wõib ära elada. Oma uued hoonedki ehitas ta sellekohaselt, andes neis ruumi laboratooriumidele

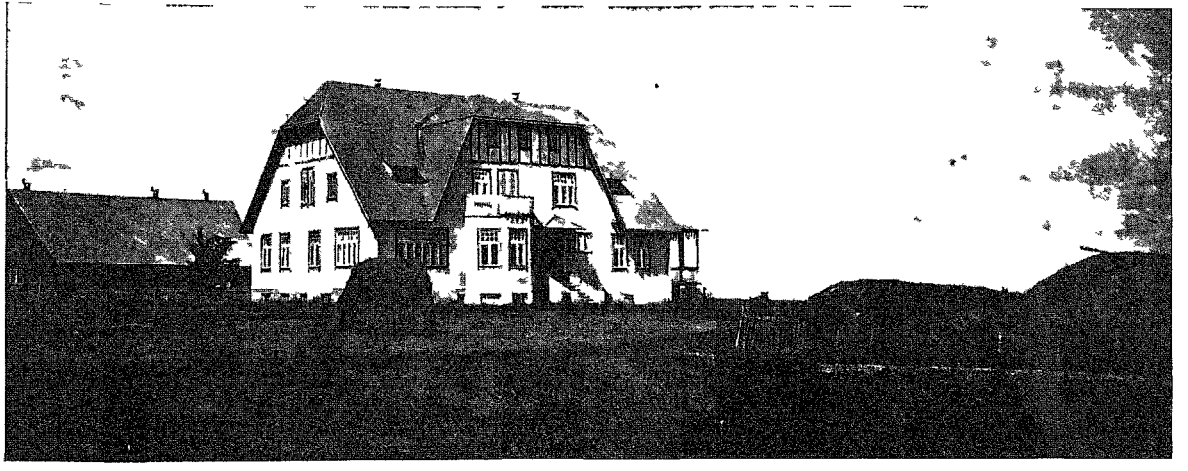

Eisenschmidt'i maja ühes kõrwalhoonetega ja kruusa-auguga.

jne. Samuti oli tal soow sordiparanduse alal töötada. Wiimase tööga tegigi ta juba mitmete kaera-, lina- ja kartulisortide juures algust. Oli weel palju muidki plaane ja kawatsusi, mis siin koos abikaasaga ilusama tulewiku nimel sepitseti, soowides ehitada endile ja lastele kaunis kodu.

Olgu siin tähendatud, et A. Eisenschmidt abiellus juba sügisel 1909. a. Tamme mõisa rentniku Lehnbaum'i kunstikalduwustega tütrega Margot Luise'ga, kellega elas oma õnnetu surmani õnnelikku abielu. Siin sündisid neile üks poeg — kewadel 1910. a. ja üks tütar — kewadel 1914. a.

Et enesel rahaline jõud puudus, tulid tal kõik ehitused ja kawatsused talus laenude abil läbi wiia. Kindlasti oma ettewõtete kordaminekusse uskudes ei teinud need wõlad talle liiga muret. Muuseas lootis ta talu krundis, just elumaja juures asuwast kruusaaugust, mille ta kewadel 1913. a. awas, kaunis kena summa wõlgade tasumiseks koguda. Kuid — just nim. kruusaauk sai tema suurejoonelisele peremehele saatuslikuks.

Kogu oma haruldaselt laialdase ja mitmekesise tegewuse juures, pealegi enamalt jaolt juhtiwa tegewuse, jätkus tal weel aega oma teadmiste laiendamiseks raamatute abil; kõnede pidamiseks seltsides; nõuandmisteks, küll suusõnal, küll kirjalikult nii üksikuile asutusile kui ka üksikuile isikuile; kaastöö tegemiseks „Põllutöölehele"; katsete aruannete läbitöötamiseks ja kokkuseadmiseks; raamatute kirjutamiseks jne.

Tema sulest ilmunud raamatuist tuleb nimetada peale „Wäikepõllupidamine Tartu maakonnas" weel: „Loomatoidu naerid, nende tähtsus ja kaswatamine" — 1903. a.; „Juhatused heina- ja karjamaa pidajatele" — 1906. a.; „Mis loomatoidu puuduse tõrjumiseks teha tuleks" — 1906. a.; „Loomatoidu juurikad" — 1911. a.; „Kodumaa põllutöö põhjalikumaks muutmise küsimus" — 1912. a. Peale nende weel mõned wähemad kirjutused: seltside põhikirjad, katsete aruanded jne.

Nii näeme, kui laialdane ja mitmekesine oli tema töö, mis oma kogusummas kõik oli sihitud kodumaa kultuuri tasapinna tõstmisele, tema majanduslise ja waimlise sõltu-

matuse saawutamisele. See oli ta suurim aade ning wiimase heaks oli ta walmis ohwerdama kogu oma suure energia tagawara ning isiklikud mõnud. Ta lükkas mitmedki, talle isiklikult kasulikud, kohtade pakkumised tagasi, et oma paremaile püüdeile truuks jääda. Nii näit. tehti talle Königsbergi ülikooli poolt ettepanek tulla nim. ülikooli juure eradotsendina ettelugemisi pidama; siis pakuti talle Wenemaale kui ka kodumaale häid mõisawalitseja-kohti, kus oleks wõinud elada rahulikult ja ilma suurema mureta. Kuid — ta mõtles esimeses järjekorras mitte enese, waid kogu oma rahwa hea käekäigu peale, sellepärast jäid kõik sarnased pakkumised wastu wõtmata.

Olgu siin weel mõned jooned toodud selle suure töömehe iseloomust.

Oma kaasaeglaste ja kaastöötajate jutustuste järele oli ta alati täis elurõõmu ja tööhimu. Igale poole, kuhu ta ilmus, tõi ta enesega kaasa jõudu ja hoogu ning head tuju. Oma ettewõtete kallale asus ta nagu warustatud mingisuguse ürgjõuga, sest millele ta iganes oma wõimsa käe külge pani, see hakkas liikuma. Olles suur optimist, wõttis ta kõik suurejooneliselt ette. Kuigi seejuures mõni ettewõte tikkus äparduma, ei heitnud ta meelt ega kohkunud tagasi — ei, waid ikka edasi rühkis ta, otsides ja kaaludes uusi wõimalusi takistusist ja raskusist ülepääsmiseks. Talle oli omane suur wisadus, millega ta oma ettewõtteist ja tõekspidamisist kinni pidas Ta ei tunnud wähematki järeleandmist seal, kus enesel õiguse tundis olewat, kuigi see ta mõnikord mõne teisega terawasse wastollu wiis. Isiklikult oli ta aga wäga leplik ja heatahtlik, lahke ning kõikide juures usaldustäratawa inimene. Isegi wälismail — Saksamaal, Šweitsis, Austrias, Hollandis, Daanis, Rootsis ja mujal, kus tal ameti asjus tuli reisida, — äratas ta oma isikuga igal pool wabrikute juhatajate ja suurärimeeste lugupidamist ja usaldust. Enesele alluwate ametnikkude eest püüdis ta alati hoolitseda, nende palgaolusid parandada jne. Selle eest nõudis ta aga piinlikku

korda ja hoolast tööd, milleks ta ise oma kohusetruudusega ja tööga head eeskuju andis.

Ei wõi nimetamata jätta ka tema sügawat usutunnet, mis — nagu talle lähedal seisnud inimesed jutustawad — selge joonena tema elust algusest lõpuni läbi läinud, ning mis talle — nagu ta weel hilja enne surma oma õele kõnelnud — raskeil tundidel otsata palju jõudu annud.

Ei saa wist keegi teda paremini iseloomustada, kui seda teeb tema sõber Anton Jürgenstein öeldes: „Waewalt olen ma Eestis leidnud teist nii tasakaalus seiswat, nii järjekindlat, iseteadlikku ja ometigi nii ilma uhkuseta, teiste teeneid nii kadeduseta tunnustawat inimest, kui oli unustamata sõber Dr. Aleksander Eisenschmidt."

Ja selle mehe, tema parimas eas nii waimliselt kui kehaliselt tugewa kui tamme, wõttis meilt saatuse karm käsi just ajal, mil teda kodumaale wahest rohkem kui kunagi enne tarwis oleks olnud.

See oli 24. juulil (u. st. 6. aug.) 1914. aastal, kui Dr. Eisenschmidt läks peale lõunat ühes oma isa ja wennaga waatama kruusaauku, millest eespool jutt oli. Ta wõttis kaasa ka oma nelja-aastase poja, wiimase palwe peale. Mehed isekeskis juttu ajades ei pannud tähelegi, et poisike oli läinud oma wankrikese ja labidaga järsu, alt wähe äraõõnistatud liiwaseina ääre enesele mängimiseks liiwa wõtma. Korraga hakkas kuiw kruus alla jooksma, mattes poisikese poole kehani sisse. Dr. Eisenschmidt ühes isa ja wennaga ruttasid talle appi. Kuid enne kui ta päästa jõuti, warises ülewalt weel suur hulk kruusa ja mulda, mis Dr. Eisenschmidt'i ühes isa ja pojaga üleni oma alla mattis. Õnnelikul kombel pääsis weel Dr. Eisenschmidt'i wend, kellel pea ja üks käsi wälja jäid. Waewalt poole tunni jooksul olid õnnetud wälja kaewatud, kuid — kõik oli juba hilja: igasugused elluäratamise katsed kohalerutanud arstide poolt jäid tagajärjeta.

Ülikurwast sündmusest põrutatud juuresolijate ees lamas kolm surnukeha: hallpea isa — raudne töömees kogu oma eluajal, tema poeg — kõige tugewamas meheeas, täis elujõudu

ja tööhimu, pea täis kõige ilusamaid tulewikuplaane ja kawatsusi nii enese kui ka kogu sugurahwa jaoks, ja ta wäike lootusrikas käharpea-pojake — Uno.

Dr. Eisenschmidt'i haud Peetri surnuaial Tartus.
Wäike poeg Uno puhkab oma isa ja wanaisa wahel.

Kuid, nagu paljud korrad ennegi, weeres päike ka sel õhtul sinisesse põuauttu uppuwa metsa sülle weripunasena magama; nurmel laulis rukkirääk ühetooniliselt, nagu harilikult õhtu tulekul, ning eemalt waatasid Tartu tummad tornid ja katused ükskõikselt ja külmalt, nagu poleks midagi juhtunud — midagi . . .

Ainult inimeste südameid mähkis ääretu lein oma musta linikusse, lein oma rahwa parema poja pärast, ilma kelleta tuli minna raskeile aegadele wastu tema noorel abikaasal, ta wäikesel tütrekesel ja — Eesti rahwal.

L. Martinson (stud. agr.).

Dr. Aleks. Eisenschmidt seltsi- ja ühistegelasena.

Aleksander Eisenschmidt'ist sain esimesi teateid kui seltsitegelasest: ta oli juba mitmes suuremas mõisas Tartumaal kultuurilist põllumajapidamist aastate kestes tundma õppinud niihästi teoreetiliselt kui ka tegelikult, ning esines Tartu Eesti Põllumeeste Seltsis kõnedega sellest, kuidas Eesti wäikepõllumehe majapidamist tehniliselt tõsta. Keskkooli wiimaste klasside õpilasena ei ulatanud tema esinemisi kuulma, kuid lugesin ajalehist ja tean, et need erilist tähelepanu leidsid. Tartu Eesti Põllumeeste Seltsis harutati ka küsimust sellest, et tarwis oleks wälismaade ülikoolidesse saata põllumajandusteadust põhjalikult ära õppima kohaseid isikuid, kes tagasi tulles wõiksid kodumaal ja eriti seltsis eneses põllupidamise ajakõrgusele tõstmiseks juhtiwalt tegewad olla. Arwan kuulnud olewat, et Tartu põllumeeste selts otsuseks on teinud just Eisenschmidt'i wälismaale ülikooli õppima saata ja teda selle juures ka aineliselt laenuandmise teel toetada. Kas Eisenschmidt Tartu Põllumeeste Seltsilt kunagi laenu on saanud, ei tea.

Kui Aleksander Eisenschmidt ülikoolis wiimaseid semestreid oli, leidis ta koolitöö waheaegadel jälle mahti Tartu Põllumeeste Seltsis kõnede pidamiseks. Tema kõneaineteks

olid: põlluheina kaswatamine, heinamaade harimine ja juurwilja kaswatamine. Nagu teada, on Eisenschmidt samade ainete üle hiljemini eriraamatuid kirjutanud ja ajalehtedes artikleid ilmutanud ning lugemata kordi põllumeesteseltside ja ühisuste koosolekutel kõnelnud, saades tegelikult nende tööde esimeseks tutwustajaks ja Eesti põllumehe päewaküsimuste hulka tõstjaks.

Wabanedes wäeteenistusest 1906. aasta alul ja lõpetades tööd ülikoolis sama aasta suwel, hakkas Eisenschmidt sügisel Tartu Eesti Põllumeeste Seltsis alaliselt tööle. Siin waliti ta esimehe abiks, missugust ametit ta 1913. aasta sügiseni pidas, mil peakoosolek teda esimeheks tahtis walida, kuid Eisenschmidt ütles mõnede seniste Tartu Põllumeeste Seltsi mõjukate tegelaste meeleolu arwesse wõttes end niihästi pakutud esimehe kui ka abiesimehe ametist kindlasti ja jäädawalt lahti.

Umbes seitse aastat oli Aleksander Eisenschmidt Tartu Põllumeeste Seltsi hingeks ja need on selle seltsi elus hiilgeaastad olnud, mille taolisi selts enne ega pärast Eisenschmidt'i pole näha saanud. Eisenschmidt töötas Tartu Põllumeeste Seltsi eestseisuses ja juhtis wahetewahel pikemate ajajärkude jooksul esimehe asemel kogu seltsi tegewust, esines peakoosolekutel alati kõnedega põllumajandusliste, tehniliste ja organiseerimisküsimuste üle, oli näituse-toimkonna liige ja seadis näituse masinate-, piimatalituse- ja taimekaswatuse-osakonna hoopis uutele alustele ning arendas need tähtsamaiks näituse aladeks, lõi põllumeesteseltsi kaubandusosakonna ja juhtis seda, asutas seltsi põllutöö-ajakirja „Põllutöölehe" ühes kaaslehtedega ning oli nende toimetajaks, oli seltsis ajutiselt töötawate mitmesuguste erikomisjonide liikmeks ning toimetas seltsi ülesandel Tartumaa põllumajanduse uurimist, mis algusel oli kawatsetud kogu Eesti põllumajanduse uurimisena.

Esimeseks laiaulatuslisemaks tööks Tartu Eesti Põllumeeste-Seltsis oli Aleksander Eisenschmidt'il põllutöö-ajakirja „Põllutöölehe" asutamine ja toimetamine, millele ta esialgu

terwe jõu pühendas. Eestis oli waremgi põllumajanduslisi ajakirju ilmunud, pikka eluiga ei olnud neil kunagi, põllumeeste osawõtmine neist oli leige, majapidamine oli säärasel järjel, et selle juhtimiseks põllutöö-ajakirja lugemisest ei saanud kasu olla, kuna teiselt poolt need ajakirjad ka ei suutnud teguriteks saada, kes majapidamised oleks senistest roobastest wälja nihutanud. Peaaegu üsna üksinda asus Eisenschmidt „Põllutöölehe" kallal tööle, muretsedes lehe sisu eest, tehes tööd ta tutwustamiseks ja laialilaotamiseks, heideldes aineliste raskustega. Terwelt neli aastat oli Eisenschmidt „Põllutöölehe" toimetajaks, mil ta ise ka tähtsamad artiklid lehele kirjutas. Pärastki ei jätnud ta „Põllutöölehes" kirjutamist soiku, kui iganes mahti sai. Kirjutused, mis Eisenschmidt „Põllutöölehes" awaldas, olid põhjapanewa tähtsusega ja teadusliselt hästi kaalutud, neid wõib praegugi tuluga lugeda silmaringi laiendamiseks põllumehe päewaküsimuste alal.

Ei ole siin wõimalust „Põllutöölehe" küsimust laiemalt käsitella, kuid tuleb tähendada, et laitmata ja ajakõrgusel, wahest ajast ettegi jõudnud sisuga lehte just sõbralikult wastu ei wõetud, kui wõrdlemisi piiratud enam-arenenud tegelikkude põllumeeste ringkonda wälja arwata, kes kindlasti lehe poole hakkas hoiduma ning seda järjekindlalt tellis. Tartu Põllumeeste Seltsile heideti ette, miks ta põllutöö-ajakirja oma algatusel wälja andma hakanud ja selleks teisi põllumeesteseltsisid enne kaastööle ei kutsunud. Kuna Tartu seltsil ajakirja wäljaandmine üle jõu käis, hakkas ta warssi teisi kaastööle kutsuma, kuid siis tuli ilmsiks, et wäljaandmise raskusi keegi hea meelega ei tahtnud kanda ja et wiisakamat põhjust leida lehe toetamisest kõrwalehoidumiseks, otsiti süüdi lehe juurest ning hakati seda enamasti õige ülekohtuselt arwustama. Säherduses õhkkonnas ei olnud toimetajal kerge töötada, tal tuli palju waewa näha ja koosolekutel waielda, enne kui niikaugele jõuti, et „Põllutöölehe" wäljaandmine seltsidewahelise komisjoni kätte wõeti ning ajakirja ülewal-

(Järgneb lhk. 26)

Kaubanduse osakonna koosolek 1. Augustil 1907
Koos: A. Eisenschmidt, H. Margens, E. Aule, E. Kiwostik, C. Nurk.

Et ajalehtede kimipaneku tõttu seisukord wõga tõsiseks on läinud, kuna wõimalus kuulutusi ja seletawaid juht kirju awaldada puudub, on kaubanduse osakonna juhatuja A. Eisenschmidt ilma osakonna wormilise otsuseta, kuid äksikute osakonna liikmetega esialgselt läbirääkides kaubanduse osakonna nimel saatkonna hulga. Tartu politseimeistri ja trükiasjade inspektori juhtel käinud, et selle sääle mõjuda, et ajakirjanduselle rakkem ilmumise kaubadust antaks. Politseimeister oli nimelt omal wõimul kuulutuste trükkimist ära keelanud.

31. juulil sõitis saatkond, millest hrd. A. Eisenschmidt, E. Aule, K. Säötja E. Kiwostik osawõtsiwad, Riiga kindralkuberneri ja kuberneri juhtule. Selgus, et mõlemad ajakirjandust kui kaubanduse edendajat kulturafaktorit tähtsaks ei pea ja omalt poolt ainult wanameelsetele lehtedele ilmumise wõimalikuks teha lubawad.

Et aga – kui ajakirjandust weel kaneminikammitses peetakse – kaubanduse osakonnal kindlasti palju kunstsõnniku müümata jääb sest et

1) Seletawaid kirju kunstsõniku tarwitamise kohta awaldada – sea
2) Wõimata on kuulutusi ilmutada
3) Ärewus inimesi tegewuseta olekule surnub,

peab kaubanduse osakond tarwilikuks, selle juurde, nis sündinud, mitte seisma jääda, waid teiste raha- ja äriasutustega kokkuleppides telegramme raha- ja kaubanduse ministrile saata, millesseisukorra tõsidust kirjeldutakse ja palutakse, selles asjas saatkonda wastu wõtta.

Ülekirjutatud: „ilmumise"; mahatõmmatud: „kukakide nyöen kanjen"

Aleks. Eisenschmidt.

Dr. Aleks. Eisenschmidt'i käekirja proow.

Nagu eespoolloodud kaubandusosakonna koosoleku protokollist näha, tuli Eisenschmidt'il wõidelda ülisuurte raskustega põllumajandusliste tarbeainete muretsemise alal. Alalised kokkupõrked politseiga, mitmekordsed sõidud kuberneri ja kindralkuberneri juure, loasaamiseks kuulutuste awaldamise kohta, põllumajandusliste tarbeainete müümiseks. Kui kuberner ja kindralkuberner tegewust takistasid, pöördi Peterburi wastawaisse ministeeriumidesse ja niiwiisi sammsammult wõideldes püüdis Eisenschmidt tee läbi raiuda üliraskeist takistustest. Nii waieldi kaua aega wastawate wene ametiwõimudega, kes ei tahtnud registreerida Tartu Majanduse-Ühisuse põhikirja. Tartu E. Majanduse-Ühisuse põhikiri, mille Eisenschmidt kokku seadnud, oli üldse esimene majandusühisuse põhikiri Wene riigis.

See põhikiri põhjenes selleaegse wene ühistegelise seaduse põhjal, kusjuures täiendawalt olid juure lisatud mõned punktid, mis temale eriti põllumajanduslise ostu- ja müügiühisuse ilme andsid. Majanduse-ühisuse põhikirjaga käidi läbi Peterburis wastawad ministeeriumid, otsiti kinnitust, kuid asjata.

Alles 31. augustil 1908. aastal kinnitas Wene keiser oma jahtlaewa „Standart'i" peal Tartu E. Majanduse-Ühisuse põhikirja. See on üks näide neist raskustest, millega Eisenschmidt'il tema mitmekesistel tegewusaladel tuli wõidelda ja wõlta.

P. K.

(23-nda lhk. järg.)

pidamiseks lubati toetust anda, mis aga wisa oli kokku tulema, mille nõutamine jällegi toimetajale tööd ja muret lisas.

Warssi peale „Põllutöölehe" ilmumahakkamist wõttis Aleksander Eisenschmidt ka põllumajandusliste tarbeainete sisseostu korralduse loomise Tartu Põllumeeste-Seltsi juure käsile. Põllumeeseteseltside kaudu tarbeainete sisseostmise mõte ei olnud uus, see oli Wene ministeeriumi poolt soowi-

tatud põllumeesteseltside normaalpõhikirjas ette nähtud ülesanne. Kuid selle teostamisele oldi senini Eestis waewalt asutud. On teada, et näiteks Tartu Põllumeeste Selts waremini katset oli teinud oma liikmete jaoks suuremal hulgal wikateid ja luiskusid sisse osta, kuid asi ei olnud just mitte kõige paremini korda läinud. Eisenschmidt aga wõttis asja laias ulatuses käsile: õppis tundma meie põllumehe tarwidusi ja nende arenemiswõimalusi, otsis kui asjatundja wastawate, kõige kohasemate kaupade walmistajad üles ja lõi ühendusi nendega, et põllumajanduslisi tarbeaineid meie põllumeestele esimestest allikatest kõige kõrgemas headuses odawamate hindadega õigel ajal kätte muretseda. Ta lõi esiti Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi kaubandusosakonna ja kui see asutus oma wormi poolest enam ei suutnud suure ülemaalise sisseostu-keskkoha ülesandeid täita, siis moodustas selle iseseiswaks Tartu Eesti Majanduse-Ühisuseks ümber.

Kogu sisseostu korralduse juures tuli Eisenschmidt'il alaliselt teotseda põllumajanduslise nõuandjana ja suure sisseostu-ühisuse tegeliku juhatajana. Ta pidi põllumeestele õpetust andma, kuidas otstarbekohaselt maja pidada, ja teiseks pidi ta neile riistu, masinaid ning tarbeaineid müüa pakkuma, mille abil wõimalik otstarbekohast majapidamist teostada. Sellepärast oli Eisenschmidt alaliselt põllumeeste keskel, et neile koosolekutel mitmesuguseid masinaid ja riistu demonstreerida, nende otstarbeid ja wäärtust ning kasutamiswiise selgitada. Kauba ostjad ei lahkunud muidu majandusühisusest, kui nad Eisenschmidt'i enese suust ei olnud kuulnud, missugust kunstsõnnikut ja kui palju just nende põld wõi heinamaa tarwitseb, missugune tulusam ja odawam on ning millal seda külida. Heinaseemne-segud põllule ja niidule pidi Eisenschmidt iga ostja jaoks tema olude kohaselt kokku seadma ja tööriista ning masina just säärase müüma, kui see ostja majapidamistingimustes kõige ideaalsem oli.

Tartu Eesti Majanduse-Ühisus oli oma loomu poolest kohalik asutus, mis kõige pealt lähema ümbruskonna jaoks kawatsetud, kuid tegelikult käisid seal üle kogu maa ärksamad

põllumehed oma sisseostusid tegemas. Aegapidi kaswas tarwidus põllumajanduslise sisseostu-keskkoha järele, missugune Tartu Majanduse-Ühisuse juure iseseiswa osakonnana Eisenschmidt'i juhtimisel loodi. See asutus sai ainult paar aastat teotseda enne Eisenschmidt'i õnnetut surma.

Olgu lühidalt tähendatud, et sisseostu korraldamise algusest kuni elu lõpuni Eisenschmidt'il wisalt wõidelda tuli kõige raskemat heitlust äriliste wõistlejate ja ühistegewuse wastastega. Kuna meie wähesed raha-asutused kaupmeeste mõju all olid, oli Majanduse-Ühisusel laenu saamine wiimase wõimaluseni raske. Eisenschmidt'i isiklik intelligents ja osawus ning kõikumata usk oma ettewõtte suure tulewikku mõjusid selleks kaasa, et Majanduse-Ühisusel wälismail suur krediidiusaldus oli, mille abil tal wõimalik oli teotseda ja areneda. Ärimeeste katsed wälismaade usaldust waleinformatsiooni teel kõigutada ei läinud korda.

Tähelepanemise wäärt on Tartu Majanduse-Ühisuse juures weel piimatalituse-osakonna sisseseadmine ja eriliste piimatalituse-instruktorite ametisse panek. Nende abil sai Eisenschmidt meie ühispiimatalituste asutamise agaraks õhutajaks ja nende warustajaks. Ta kutsus laialise ülemaalise liikumise esile. Tartu Majanduse-Ühisuse kaudu sisseseatud piimatalituste arw ulatub üle saja.

Niihästi piimatalituste sisseseadete kui ka muude põllumajandusliste masinate ja riistade asjus ei leppinud Eisenschmidt selle kaubaga, mis turul leidus ja tööstus pakkus, waid ta esines kohalistest oludest wäljakaswanud nõuetega wabrikutes — Saksa-, Inglis-, Rootsimaal ja mujal ning laskis meie oludele kohaseid tüüpe wälja arendada. Praegu on igal pool tuntud tema „Kalewipoja"-wikatid, „Eesti Põllumeeste Seltsi" ja erilised Heiligenbeili adrad, laiad rattapõiad inglise rehepeksugarnituuridel jne.

Eriliselt hästi sisse töötatud olid Eisenschmidt'il wahekorrad ja ühendused wälismaade wabrikute ja suuräridega ning nende põhjal korraldas ta niiwõrt mõjusa ja kestwa reklaami majandusühisuste poolt esitatud markide jaoks, et

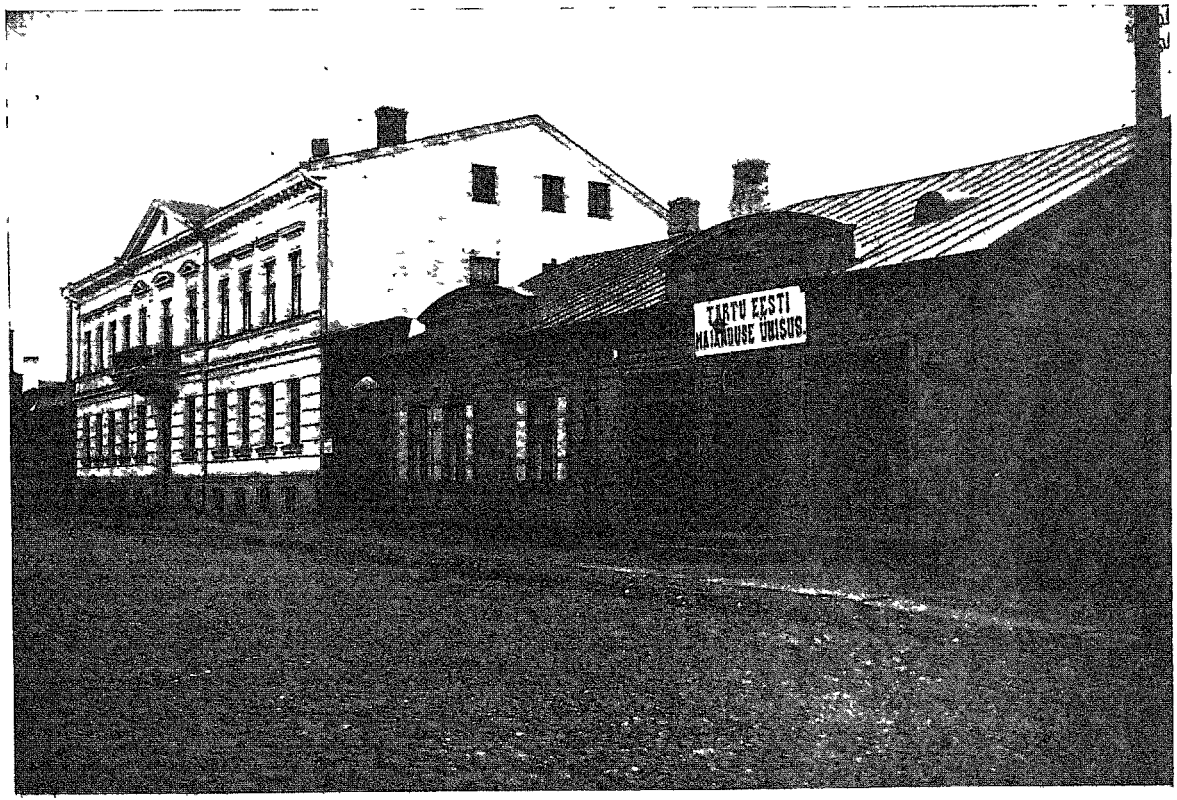

Tartu Eesti Majanduse-Uhisus.

selle mõju tänapäewani tundub ning sellest wanast kapitalist praegu Eestis mitmed ühistegelised sisseostu-ärid, kui ka aktsiaseltsid tulu lõikawad.

Mis eriti weel piimatalituse edendamisse puutub, siis oli Eisenschmidt'il algusest peale selge, et see ei saa tarwilikult edeneda, kui ei ole eeskujulikult korraldatud piimasaaduste müüki. Selleks lõi ta piimatalituse-ühisuste keskühisuse „Estoonia", mille asukohaks esiotsa Tartu oli ja arendajaks Eisenschmidt.

Kui weel teisi ühistegelisi asutusi nimetada, kus Eisenschmidt algatajana ja kandwa jõuna tegew oli, siis on siin esimesel kohal Tartu Aiawilja-Ühisus. Eisenschmidt nägi, kuidas meil aiasaadused sündsa turu puudusel oskamatuse pärast tihti nõnda raisku lähewad, et neist kellelgi tulu ei ole, et teiseks ka suured wõimalused keeduwiljade kaswatamiseks kasutamata ja neist suured tulud saamata jääwad. Sellepärast kutsus ta ellu ühisuse, mille ülesandeks pidi olema aiasaaduste ümbertöötamine nõutawaks turukaubaks ning turul nõutawate aiasaaduste kaswatamine ja õhutamine.

Tartu Aiawilja-Ühisuse arendamiseks nägi Eisenschmidt palju waewa, aga et ta kõike oma jõudu ja tähelepanu selle ühisuse tööle ei saanud pühendada ega küllalt ülesande kõrgusel seiswaid kaastöölisi ei leidnud, kuna teiselt poolt see ala Eestis ka täiesti uus ja organiseerimise mõte sootuks söödis oli, siis ei saawutanud ta siin jäädawaid tagajärgi, ja kui Eisenschmidt kadus, pidi ka ühisus warssi oma tegewuse likwideerima.

Mõõdaminnes nimetan, et Eisenschmidt ka krediidi organiseerimise küsimuste lahendamisest tegelikult osa wõttis ning mõnda aega Tartu Wastastikuse Krediit-Ühisuse nõukogu liige oli.

Üks laiaulatuslisemaist Eisenschmidt'i tegewusaladest oli Eesti põllumeesteseltside keskkoha loomine, selle arendamine ja põllumajanduslise nõuandmise korraldamine Lõuna-Eestis.

Keskkoha loomise mõte oli wana, seda oli põllutöökongressidel wareminigi juba käsiteldud, teostamist takistasid

Tartu Eesti Majanduse-Uhisuse ladud.

aga wene wõimud. Selgus, et wõimatu oli Eesti- ja Liiwimaa Eesti põllumeesteseltside jaoks ühist keskkohta luua.

Eisenschmidt tegi oma ülesandeks Liiwimaa Eesti põllumeesteseltside keskkoha mõtte teostamise. Põhja-Liiwimaa põllumeesteseltside kongressil, mis Pärnus 13. dets. 1908. a. ära peeti, loodi nende seltside keskkomitee, mille liikmete hulka ka Eisenschmidt waliti, kus ta juhtiwat osa etendas. Kui 1913. a. selle keskkomitee asemel Põhja-Liiwimaa Põllumeesteseltside Keskselts tööle hakkas, waliti Eisenschmidt selle esimeheks.

Põllumeesteseltside keskkorralduses oli Eisenschmidt põllutöö-instruktorite ametisse kutsumisel, nende töö korraldamisel ja arendamisel waimliseks juhiks. Eriti tema hoolel ja algatusel asutati keskseltsi juure maaparanduse-talitus ja pandi kultuurtehnikud ametisse. Tema algatas ka seemnevilja kaswatamist ja sordiparandamist, wõttes sellest tegeliku põllumehena ise osa, ning kutsudes wastaw toimkond ellu esiti Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi juures, mis pärast *põllumeeste-keskseltsi juure üle wiidi.*

Põllumeesteseltside keskkorraldusel tuli alaliselt rahalise kitsikusega wõidelda; selle kõrwaldamise pearaskused olid Eisenschmidt'i õlgadel, kes alaliselt üleskutsetes ja põllumeestepäewadel toetuste andmist põllumeesteseltsidele ja ühisustele pidi meele tuletama. Temal tuli wõidelda ka agronoomilise abiandmise õigete põhimõtete pärast, mis teda mõne teise tegelasega terawasse wastollu wiis. Kuid olles asjatundjana ja isikuna oma wastastest peajagu pikem ja õigeksleitud põhimõtteist wisa kinnipidaja, jäi Eisenschmidt mõnikord kuumadeski lahinguis kõlbliselt ikka wõitjaks, nagu see sündis ajaloolisel Wiljandi põllumeestepäewal 1913. aastal.

Ei usu, et nende lühikeste ridadega oleksin suutnud täielikku ülewaadet anda Aleksander *Eisenschmidt'i* tegewuse üle seltsielu ja ühistegewuse alal, waid siin olen ainult tema tähtsamaid töid püüdnud puudutada. Aga juba seegi kujutab meile Eisenschmidt'i kui suurt, mitmekülgset, anderikast ja

wisa töömeest põllumajanduse tõstmisel. Tema tööaeg oli lühike, see kestis waewalt seitse aastat, aga selle aja jooksul suutis ta oma õnnistusttoova pitsati igal alal meie põllumajanduse peale wajutada; kus siin põllumajandusetehnika ja korralduse alal edusamme on astutud, seal on neid tehtud Eisenschmidt'i otsesel wõi kaudsel mõjul.

Kümme aastat peale Aleksander Eisenschmidt'i surma, tema töö peale Eesti põllumeesteseltsides ja ühisustes tagasi waadates, kerkib selle põllumehe kuju meie waimusilmade ette hiiglasena, kelle suurust ei ole meie jõudude hulgas enne olnud ega pärastki tulnud. Tema on see mees, kes Eesti põllumajanduse wääriliselt ette walmistas iseseiswa Eesti riigi elujõulise põllumajanduse arendamiseks; Eestis leidub nüüd palju töid ja suuri ülesandeid, millel wäärilisi kordasaatjaid ei ole, mille peale kõlbaks ainult Aleksander Eisenschmidt.

Eisenschmidt'i lahtise haua äärel trööstis keegi tegelane oma järelhüüdes sügawasti leinawaid põllumehi ja wirgutas neid edasipüüdmisele karmi saatuse tahtmisel ka ilma jumaldatud juhita, ilma Aleksander Eisenschmidt'ita, hüüdega: „Edasi ka üle hauďade!"

Ei saa lahti tundest, et meie põllumajanduslise ühistegewuse alal kümne aasta jooksul weel mitte üle pole saanud Eisenschmidt'i hauast: see on liig kõrge...

Aleksander Eisenschmidt'i koht on tühi.

J. Hünerson.

Dr. phil. Aleks. Eisenschmidt kodumaa taimekaswatuse edendajana.

Kuni Dr. Eisenschmidt'i tegewuse alguseni oli agronoomiline abiandmine wäikepõllumehele weel liig wähene. Uuendused pääsid aeglaselt, wisalt, enamasti paremate mõisamajapidamiste eeskuju läbi ellu. Sellepärast algab Dr. Eisenschmidt'i ja tema kaastegelaste tööga uute sihtide rajamise ajajärk meie wäikepõllupidamises ja eriti selle taime-

3

kaswatuses. Ära tundes, et meie wäikepõllumehe tulewiku pea-tuluallikaks peab olema kari, karjakaswatuse edendamise tähtsamaks eeltingimuseks aga on rohke ja hea loomatoidu kaswatamine, püüab Dr. Eisenschmidt oma kirjatöis ja kõnedes esimeses järjes loomatoidu-kaswatust õhutada.

Loomatoidu-juurikate kaswatamine oli wäikepõllumehele alles tundmata. Wäga laialiste heina- ja karjamaa-alade eest ei olnud põllumees weel mingit hoolt kannud ja need andsid, paremad luha- ja oja-heinamaad wälja arwatud, enamasti wäga kasinat ja wiletsat saaki. Haljast kesa tarwitati rohkem paremini wäetatud ja haritud mõisa põldudel. Umbrohtunud kõwakskujunenud harimata kesawäli oli enamasti wäikepõllumehe kewadiseks karjamaa-lisaks. Ainult ristikheina-nurmed andsid rohkesti head loomatoitu, kuid ristikhein kulus osalt ka tööhobustele, suurema karja jaoks jäi seda wähe. Wiletsa toidu juures ei suutnud põllumees suuremat ja paremat karja pidada. Nõrga laudasõnniku-wäetuse ja weel liig wähese kunstsõnniku tarwituse tõttu ei wõinud ka põllusaagid kõrged olla ja haritaw põllupind wõrreldes heina- ja karjamaade pindalaga pidi olema wäike.

Et niisugustes oludes suurem osa Dr. Eisenschmidt'i poolt taimekaswatuse alal ilmunud artikleid loomatoidu-taimede kaswatamisele ja nende wäetamisele pühendatud, on loomulik ja wastab täiesti tegeliku elu nõuetele. Aastate järjekorras kokku wõttes on Dr. Eisenschmidt'i peategewus taimekaswatuse alal järgmine. 1903. aastal ilmus raamat: „Loomatoidu juurikad", mis loomatoidujuurikate ja nende kaswatamise kohta põllumehele tarwilisi juhatusi annab. 1906. a. ilmus raamat „Juhatused heina- ja karjamaa pidajatele". Selles raamatus on ainult kestwaid heina- ja karjamaid silmas peetud. Alguses leiame heina- ja karjamaade jaotuse, siis lühikese juhatuse kuiwatamis- ja niisutuswiiside kohta, edasi on uute heina- ja karjamaade käsitlemisel ka tähtsamad heinataimed kirjeldatud ja üksikud näpunäited antud nende segusse wõtmise kohta. Lõpuks järgneb juhatus rawitsemise, wäetamise ja kasutamise kohta.

Esimeses „Põllutöölehe“ aastakäigus (1907. a.) leiame kaks artiklit: „Nendele, kes loomatoidu puudust kardawad“ ja „Sõnake ristikheina wäetuse tähtsusest“.

1908. a. peab Dr. Eisenschmidt Kodawere põllumeesteseltsi aasta-koosolekul kõne nime all „Wale teel“, milles rõhutab, et põllumees harigu ja wäetagu eeskätt paremaid maid.

Samal aastal korraldab Dr. Eisenschmidt $^1/_2$ wakamaa suuruse Eesti Põllumeeste Seltsi katseaia (Eesti Nooresoo-Kaswatuse Seltsi platsil), kus tegelikult püütakse põllumehele näidata loomatoidujuurikate kaswatust kõigis kaswamise järkudes kuni koristamiseni. Katse oli neljas osas: järguline kaswatuse, sordi, wäetuse ja harimise katse. Wõrreldi istutatud ja külitud peete. Tagajärg oli, et aegsasti niiske ilmaga, lawast, üksteisest 12 tolli kaugusesse ümberistutatud taimed kõige suuremat saaki andsid, kuna harwendamisel saadud taimed ümberistutamise järele wähem saaki andsid kui 2 nädalat hiljemini külitud taimed. Külwi ja istutamise warasem aeg oli parem. Waoharjal ja tasasel maal kaswawad taimed arenesid ühewõrra hästi. Tasasel maal hariti „Planeet junioriga“, wagudes Deeringi kitkumis- ja muldamisadraga. Wäetuskatsetes olid kolmesugused lapid: wäetamata, kaali- ja fosforiwäetusega ja täiswäetuse: kaali-, fosfori- ja lämmastikuwäetusega. Harimisekatses olid lapid: kitkumata, käsitsi kitkutud, masinaga haritud ja peale selle weel harwendatud. Sordikatses leidusid tähtsamad juurwiljade sordid.

1909. a. soowitab Dr. Eisenschmidt „Põllutöölehes“ nr. 8 artiklis „Tööharu, mis waewa tasuks“ põllumeestele seemnewiljakaswatusega algust teha. Loomatoidujuurikate seemnete kaswatus nõuab rohkem asjatundmist tõuomaduste kõrgusel hoidmiseks, heinaseemnete kaswatus on lihtsam. Kuna punase ristikheina seemne saagid Dr. Eisenschmidt *Apion apricans*'i mõjul kindlaks ei loe, soowitab ta laiemas ulatuses wäljaweo jaoks eriti Rootsi ristikheina kaswatamist.

Seemnewiljakaswatuse õhutamise ja arendamise eest on Dr. Eisenschmidt rohkesti hoolt kannud. Tema oli Seemnewilja Toimkonna asutaja ja nõukam liige kuni oma elu lõpuni. Seemnewilja puhtust püüab ta tõsta seemnewilja puhastamise jaamade ja Tartu Eesti Majanduse-Ühisuse juures asuwa keskjaama asutamisega.

1910. a. „Põllutöölehes" ilmunud artikleis: „Ristikheina-seemne muretsemise küsimus", „Hoiatuseks põllumehele" selgitab ta, kuidas üldise ristikheina-seemne puuduse tõttu meie parema Liiwimaa ristikheina-seemne nime all sagedasti Lõuna-Wenemaa seemet müüakse, millele weel rohkesti prahti hulka segatakse. Wähese puhtuse kõrwal ei ole see seeme ka weel talwekindel. Et seemne puudusest üle saada, on ta Majanduse-Ühisuse kaudu Põhja-Wenemaa ristikheina-seemet muretsenud. Ta soowitab kindla kontrolli all ja ustawailt asutustelt, nagu Majanduse-Ühisus ja Balti Seemnewilja-Ühisus, seemet muretseda.

Loomatoidu-juurikate seemneid weab ta Rootsi Weibullsholmi seemnekaswatusest sisse. „Põllutöölehes" nr. 13 ja 14 artiklis „Loomatoidu juurikate tõuparandusest ja seemnekaswatusest" selgitab ta üldistes põhijoontes loomatoidu-juurikate sordiparanduse wiise, Weibulli parandatud sortidest hulga pilte tuues. Kui Eisenschmidt ka palju paremaid meile kohaseid wälismaa sorte sisse wedas ja laiali laotas, pidas ta seda siiski ajutiseks nähtuseks.

Tema püüd oli meie kodumaa sordiarendust ja seemnewilja kaswatust elule kutsuda. Ta ei jäänud teisi ootama, waid asus ise kaera-, kartuli- ja linasortide parandamisele.

Iseäranis wälja paistab 1910. a. kollektiiw-wäetuskatsete korralduse poolest. Katsed korraldati wäikepõllumeeste keskel Tartu Eesti Majanduse-Ühisuse kaudu, kellele kaali-sündikaat ja Saksamaa ammoniaagi-sündikaat toetust andsid, kunstsõnnikute kulud oma kanda wõttes. Eisenschmidt'i poolt ilmus „Põllutöölehes" wäetuskatsete kawa ning terwe rida üleskutseid ja juhatusi katsetegijaile. Katsetegemisest wõtsid 73 isikut osa. Kõik ei saatnud aruandeid ära ja ka mitte

kõik aruanded ei olnud kõlwulised kokkuwõtete tegemiseks, siiski jäi küllalt aruandeid üle keskmiste tagajärgede saamiseks. Katselappide suurus oli 100 □-sülda (loomatoidujuurikate kohta enamasti 50 □-sülda). Eksituste ärahoidmiseks olid wäetisained Majanduse-Ühisuse ladus kotikestesse iga lapi jaoks walmis kaalutud. Katseid oli ette nähtud 5 liiki.

I liik. Kaali-fosfori wäetuse mõju selgitamiseks ristikheinawäljal ja heinamaal.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 17 katsest ristikheina põllul:	Läbistikku 1 tiinu kohta 3 katsest heinamaal:
1) Wäetamata	—	—
2) 30 n. 30% kaalisoola	50,6 puuda	20,6 puuda
3) 35 n. 13% superfosfaati . . .	57,6 puuda	35,8 puuda
4) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superfosfaati	105 p. 8 n.	123.8 „

Heinasaadud kuiwalt kaalutud.

II liik ka ristikheina ja heinamaaga lubja mõju jälgimiseks hiljaksjäänud wäetuse tõttu ei annud tagajärge.

III liik lämmastiku mõju jälgimiseks heinamaal ja kaeraga.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid tiinu kohta 6 katsest heinamaal (õhukuiv kaal):	20 katsest kaeraga teri:	õlgi ja aganaid:
1) Wäetamata	—	—	—
2) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superfosfaati .	86,6 puuda	23,2 p.	52,2 p.
3) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 20 n. tshiilisalp.	150,8 „	49,1 „	113,7 „
4) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 15 n. wääwelhapu ammon. .	170,1 „	58,7 „	139,7 „

IV liik rukkiorase pealiswäetusega.

Wäetused 100 □-süllą kohta:	Läbistikku 1 tiinu kohta teri:	enamsaagid 18 katsest. õlgi ja aganaid:
1) Wäetamata.	—	—
2) 10 n. tshiilisalpeetrit	15,6 p.	31,5 p.
3) 7½ n. wääwelhapu ammon.	14,3 „	33,6 „
4) Wäetamata.	—	—
5) 20 n. tshiilisalpeetrit	36,4 „	72,5 „
6) 15 n. wääwelhaput ammoniaaki . . .	35,2 „	69,9 „

V liik kartuliga.

Wäetus 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 1 Riia wakamaa kohta 31 katset:
1) Wäetamata	— —
2) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superfosf.	95 p. 05 n.
3) 30 n. 30% kaalisoola + 15 n. wääwelhaput ammon.	88 „ 05 „
4) 35 n. 13% superf. + 15 n. wääwelhap. ammon.	126 „ 22 „
5) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superfosf. + 15 n. wääwelh. ammon.	189 „ — „
6) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 20 n. tshiilisalp.	170 „ 14 „

Samu katseid tehti loomatoidu juurikatega. Peedi ja naeriste juures awaldas paremat mõju täiswäetus, kus lämmastik wääwelhapus ammoniaagis anti. Porgandi juures mõjus lämmastikuwäetus nõrgemalt kui kaaliwäetus.

Toodud arwud on wõetud Dr. Aleks. Eisenschmidt'i poolt 1910. a. awaldatud „Wäetuskatsete-aruandest", kus iga üksiku katsetegija andmed leiduwad.

Katsete siht oli hulga katsetegijate kaudu wäikepõllumehele näidata, missuguseid enamsaake kunstwäetiste abil on wõimalik saada ja kuiwõrt need enamsaagid wäetuse kulusid tasuwad, et selle läbi õhutada põllumehi wäetisainete tarwitamisele. Seda ülesannet täitsid need katsed hästi.

Muidugi oleks iga mullaliigi järele katseid rühmitades wõimalus olnud weel wäetuse mõju ühel wõi teisel mullatüübil esile tuua, kuid see oleks raskust sünnitanud iga katsetegija juures mulla tüübi kindlaksmääramise tõttu.

Et üksiku aasta katse tagajärjed ka palju ilmadest olenewad, siis on muidugi tarwilik katseid korrata. Tartu Eesti Majanduse-Ühisusel oli ka 1911. a. summasid katsete tegemiseks. Eelmise aasta eeskujul on katsete kawad, üleskutsed ja juhatused katsetegijaile Dr. Eisenschmidt'i poolt üksikuis „Põllutöölehe" *numbreis awaldatud. Katselappide suurus oli* endist wiisi juurwiljadel 50 □-sülda, teistel taimedel 100 □-sülda. Ka wäetuse normid olid endised, ainult kohati olid wääwelhapu ammoniaagi lappide kõrwal tshiilisalpeetri lapid ära jäetud, mis asja lihtsustas. Katsete aruanded awaldas Dr. Eisenschmidt järk-järgult 1910. ja 1911. a. „Põllutöölehe" numbrites. Toome siin lühikese kokkuwõtliku wäljawõtte neist aruandeist.

I liik kaali- ja fosforiwäetuse mõju selgitamiseks ristikheinawäljal ja heinamaal.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 800 □-sülla (ligikaudu 1 Riia wakamaa) kohta.	
	13 ristikheina-katsest	19 ristikheina-katsest
	kuiwa heina:	
1) Wäetamata	—	—
2) 30 n. 30% kaalisoola. . . .	17 p. 03 n.	7 p. 03 n.
3) 35 n. 13% superfosf.	38 „ 08 „	20 „ 08 „
4) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf.	59 „ 31 „	31 „ 04 „

II liik, pealiswäetuse katse rukki jaoks.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 800 □-sülla (ligi 1 Riia wakamaa) kohta.	
	33 katsest	
	teri:	õlgi ja aganaid:
1) Wäetamata.	—	—
2) 15 n. wääwelhaput ammoniaaki	9 p. 19 n.	19 p. 25 n.

3) 20 n. tshiilisalpeetrit	10 p. 02 n.	20 p. 17 n.
4) 15 n. „	6 „ 29 „	15 „ 10 „

III liik lämmastiku mõju jälgimiseks heinamaal.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 800 □-sülla (ligi 1 Riia wakamaa) kohta. 8 katsest kuiva heina:	11 katsest
1) Wäetamata	—	—
2) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf.	14 p. 17 n.	16 p. 25 n.
3) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 15 n. wääwelhaput ammoniaaki	30 „ 13 „	22 „ 37 „

IV liik. Odra wäetuskatse.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 800 □-sülla kohta 32 katsest. teri:	õlgi:
1) Wäetamata	—	—
2) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf.	11 p. 35 n.	17 p. 37 n.
3) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + $7^1/_2$ n. wääwelhaput ammoniaaki	17 „ 12 „	27 „ 05 „

V liik. Kaera wäetuskatse.

Wäetused 100 □-sülla kohta:	Läbistikku enamsaagid 800 □-sülla kohta 24 katsest. teri:	õlgi ja aganaid:
1) Wäetamata	—	—
2) 15 n. wääwelh. ammon. . . .	15 p. 29 n.	14 p. 35 n.
3) 30 n. 30% kaalisoola + 15 n. wääwelh. ammon.	9 „ 18 „	20 „ 08 „
4) 35 n. 13% superf. + 15 n. wääwelhaput ammon. . . .	16 „ 39 „	35 „ 24 „

5) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 15 n. wääwelhaput ammon.	22 p. 22 n.	45 p. 35 n.

VI liik. Wäetuskatse loomatoidu juurikatega.

Wäetused 50 □-süllale:	Läbistikku enamsaak 1 Riia wakamaa kohta 13 katsest. peetisid:	naireid:
1) Wäetamata	—	—
2) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superfosf..	212 p. 31 n.	316 p. 26 n.
3) 30 n. 30% kaalisoola + 15 n. wääwelh. ammon.	275 „ 05 „	345 „ 35 „
4) 35 n. 13% superfosf. + 15 n. wääwelh. ammon.	236 „ 01 „	425 „ 18 „
5) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 15 n. wääwelhaput ammon.	392 „ 12 „	603 „ 16 „
6) 30 n. 30% kaalisoola + 35 n. 13% superf. + 20 n. tshiilisalp.	414 „ 04 „	606 „ 10 „

VII ja VIII liigi katseid pole awaldatud.

Nõrgad heina-enamsaagid III katseliigis on seletatawad meie kultiweerimata heinamaade halwa heintekoosseisuga. Ristikheina ja heinamaa wäetuskatseis on ädala enamsaagid wäetatud lappidelt määramata jäänud, mis wäetuse tulusust oleks weel tõstnud.

Ka 1911. a. katseis on iseäranis täiswäetus ennast hästi tasunud.

1912. a. kewadel omandas Dr. Eisenschmidt Maarjamõisa piiril wäikese talu, kus ta ise tegelikuks põllumeheks hakkas, tallu uued hooned ehitas ja põldusid korraldas. Hilja kewadel talu kätte saades ei jäänud tal muud üle, kui põllud kiires korras halja toidu seguga täis külida. Oma kaera kaswatas ta sellel aastal, et oma talus maa harimine hiljaks jäi, Maarjamõisa katsepõllul. Alles a. 1913 wõis ta omas talus külwikorra sisse seada, kõik katsed ja sordiparan-

duse-tööd korraldada. Hommiku wara ja õhtuti ametiajast wabadel tundidel nägin kadunut sagedasti suure agarusega oma põllul füüsilist tööd tegewat. Kahtlemata oleks Dr. Eisenschmidt oma tööka iseloomu tõttu ka omas talus tegeliku taimekaswatuse alal põllumeestele palju õpetlikku eeskuju

Wäetus-wõrdluskatsed ja nende tagajärg.

suutnud pakkuda, kui mitte äkiline õnnetu surm teda meie hulgast ei oleks rööwinud.

Peale Dr. A. Eisenschmidt'i surma jäid järele tema poolt parandatud kaera-, lina- ja kartulisortide kogud, mis

Wahile Seemnewilja-Toimkonna hoole üle wõeti ning seal edasi arendati ja paljundati.

Üle wõeti: 1) 33 kaeraperet, 2) 19 lina üksikwalikut, 3) 16 Sileesia, 11 Up to date ning 62 wäikese punase kartuli peret. Eisenschmidt'i lipukaertest kaswatatakse praegu Õ 3, Õ 2 ja Õ 7, nende hulgast kõige enam Õ 3. Peale surma on weel 1915. a. põllumehe-kalendris „Seeme" trükitud Dr. Eisenschmidt'i artikkel „Umbrohu häwitamine peeneks jahwatatud kainiidi abil". Alustatud raamatu „Maapinna tundmine" lõpetas cand. agr. J. Hünerson, kes Wahil Tartu Eesti Põllumeeste seltsi põllutöö-kursustel Dr. Eisenschmidt'i asemel peale tema surma mullateadust õpetas.

Sellest lühikesest ülewaatest näeme, et Dr. Eisenschmidt igal taimekaswatuse alal energiliselt tööd tegi. Õnnetu surm lõpetas ta hoogsa tegewuse. Kuid tehtud töö ja algatus on head wilja kannud, mis ei kao.

N. Rootsi.

Dr. Al. Eisenschmidt kui paremaile põllutööriistadele ja -masinatele teerajaja Eestis.

Tähelepanemise wäärt on Dr. Al. Eisenschmidt'i mitmekülgsus põllumajanduse edendamise alal.

Suures, tüsedas kehas asus ka lai ja mitmekesine waimuilma elu, mille kohta kellelgi õigust ei ole oletada, et see, nagu sarnastel juhtumustel harilik nähtus, kuidagi moodi pealiskaudne oli.

Põhjalikud olid Dr. A. Eisenschmidt'i teadmised ja kogemused põllutöö-riistade alal.

Kodumaal mõisawalitseja-ametit pidades, wälismaal ringi rännates, näitustega ja wäljapanekutega tutwudes sai Dr. A. Eisenschmidt põhjaliku kooli põllutöö-riistade tundmise alal.

Aga mitte küllalt sellest; kodus olles pidas ta wahet pidamata elawat kirjawahetust igasuguste wälismaa põllutööriistade ja -masinate wabrikutega ja esitustega, neilt alatasa

kõiksuguseid teateid nõutades, katalooge ja prospekte tellides, millede hulk weel praegu Tartus Majanduse-Ühisuse direktori toa seinu ilustab ja põrandast laeni ulatuwat riiulit täidab. Peale selle leidis ta alati Tartu Majanduse-Ühisuse hommikust õhtuni kihawa tegewuse juures mahti nõu pidada ja arutada üksikute tehniliste peenuste üle, mis mõnikord ka hoopis teiselt alalt pärit, näit. ehituse või elektrotehnika või koguni päewapildistamise alalt. Ja seda suutis korda saata waim, kellel elaw huwi tehnikailma wastu, otsiw, loow ja mitmekesiste püüetega waim.

Tartu Eesti Põllumeeste Selts, kelle eesotsas tol ajal seisis rahwategelane Jaan Tõnisson, saatis wiimase soowitusel ja õhutusel oma piskul toetusel ja hulga heade lootustega noore põlluteadlase wälismaale õppima. Ja seltsi soowid läksid kuhjaga täide. Lühikese õppimise järele oli noor teadlane pea jälle kodumaal tagasi ja algas oma tegewust kõige esiti Tartu Eesti Põllumeeste-Seltsi juures, kus 1906. a. aprillikuust Kaubanduse-Osakond töötama oli hakanud.

Sellesama aasta 27. septembril leiame Al. Eisenschmidt'i juba Kaubandus-Osakonnas tuliselt soowitamas parema kaera- ja heinaseemne tellimist, mille laotamise noor põllumajandusetegelane oma ülesandeks lubab wõtta.

Sel ajal oli heinaseemne tarwitamine uudiseks, wälja arwatud ristikhein; kaeraseeme oli aga wälja arendamata ja sorteerimata. Sorteerimine wõis ainult sellekohaste riistade abil sündida.

Kuu aja pärast tellitaksegi juba esimesed Röberi „Triumphid", 1 Röberi „Ideal" ja „Widuwalka" ning kaeraseemne sorteerimine, parandamine oligi Eestis saanud tegeliku alguse, mis tänapäewani nendesamade seni tuntud paremate riistade abil edasi kestab selle wahega, et Röberi „Triumphi" ja „Ideali" kõrwale on oma maa „Teguri" sorteerimismasinad tekkinud.

Kahjuks ei ole aga kaera parandamine ja sorteerimine ning masinate tarwitusele wõtmine läinud niisuguse hooga, kui Dr. A. Eisenschmidt seda soowis:

I tellimine	1906.	a.	5	Röberi „Triumphi“
	1907.	„	8	„ „
	1908.	„	13	„ „
	1909.	„	13	„ „
	1910.	„	10	a. „
	1911.	„	13	„ „
	1912.	„	30	„ „

Seda nägi pärast tema isegi ära, kui kirjutas: „Seemnewilja sorteerimise on meie põllumehed nii andeksandmata wiisil hooletusse jätnud, et siin küll põhjalikku meeleparandamist tarwis on[1]).

See „meeleparandus“ meie põllumeestel on seni tigusammul tulemas, nii et Eesti riigil oma maa kaerasortide tagawarade puudusel Wenemaalt tundmata kaeraseemnete eest mitukümmend miljonit wälisraha ära tuli kulutada.

Peale paremate seemnesorteerijate tellimist murdis kadunud Dr. Al. Eisenschmidt alati pead ristikheina-seemne peksja kallal. See pidi odaw, hõlbus ja hea olema.

Proowiks tellis ta kord üht, kord teist ristikheina-seemne peksjat, andes neid proowile oma usaldusmeeste kätte. Nii näeme Tartu näitustel üht kui teist ristikheina-seemne peksjat, millede käiku ja tööd kadunut hoolega nähti jälgiwat. Kaubandus-osakonna esimestel koosolekutel pani Dr. Eisenschmidt ette põllutöö-riistade tellimiseks otsida häid allikaid ja tuntud firmasid. Nii tellitigi sõnnikuwiglad Hamburgist, Austriast Schröckenfuxilt wikatid, mis „Kalewipoja-wikatiteks“ patenteeriti, kuna tarwilised parandused kohaliste olude järele tehti.

Dr. Al. Eisenschmidt'i ei rahuldanud see asjaolu, et tellitud kaup pidi ainult „wälismaa kaup“ olema, et sellega ostja soowe rahuldada. Ei. Tema ülim soow oli alati, et kodumaa, nii kitsas kui ta ka oli politiliselt kui ka territoriaalselt, pidi ise omale tööriistad tegema, mis olude kohased. Wälismaa wabrikud, oma wastutulekust tarwitajate wastu nii paljulubawad, ei rahuldanud ometi nowaatorit. Nii loeme

1) Autori sõrendus.

juba 1907. a. 24. weebruari Majanduse-Ühisuse protokollidest, et otsustati Rudolf Wernike käest, Heiligenbeilist kogu põllutööriistu „mustriks tellida".

Rud. Wernike walmistab peaasjalikult maaharimis-riistu, mille hulgas peaosa mängiwad kuulsad ja lihtsad „Heiligenbeili adrad". Dr. A. Eisenschmidt'il walmis ammu juba mõte põllumehe kõige tarwilikumat riista — atra — seesugusena näha, nagu ta Eesti põllumehele kõige wastuwõetawam oleks hinna kui ka otstarbekohasuse poolest.

Sel ajal tegid mitmed sepad kodumaal atru, millega nad igaüks oma ümbruskonda warustasid. Nii tegi Tartus Lõoke, Jõgewal Jakobson, siis Leik jne. Neid atru nõuti, olgugi et nad olid kallimad kui wälismaa adrad. Wäikesed kodumaa töökojad ei suutnud aga kaugeltki rahuldada oma tarwitajaid tellimiste täitmisega, sest neil puudus kapital, et suuremal hulgal atru talwel walmis teha ja kewadist müügiaega oodata.

Wälismaa adrad olid odawamad, paremast materjalist, kuid ei olnud meie olude järele ehitatud ja meie põllumees ei olnud harjunud nendega töötama. Tuli kaks asjaolu ühendada. Ja nende teostamisele asus Dr. A. Eisenschmidt.

Ta wõttis Jakobsoni adra, saatis Heiligenbeili, tegi mõned parandused ja laskis proowiadra teha. Walmistehtud proowiader nõudis weel mitu parandust, enne kui seda müügile wõis lasta. Parandusi tuli isegi tiisli pära juures läbi wiia, sest meie atrade tarwitajaile ei meeldinud alguses ameerika tüüpi allapoole painutatud tiisli pärad — asi, millel oluliselt mingit tähtsust ei ole: meie kündjad olid Riia Schwartzhofi atru näinud, millel tiisli pära on lõhki aetud ja jaguneb kaheks. Oluliste paranduste jaoks, nagu hõlma pinna worm, painutuse kõwerus, nina, kingad jne., tuli ader mitu ja mitu korda Saksamaale saata ja sealt wastu wõttes proowida, enne kui EPS2 (Eesti Põllumeeste Seltsi) 2 hobuse ader ja EPS'i 1 hobuse ader wälja kujunesid ning müügile wõisid minna.

Eesti Wabariigi alul, kui kauba saamine wälismaalt katkes, hakkas Tartus asuw A./S. „Tegur" neid atru suuremal hulgal walmistama, ja Dr. Eisenschmidt ei wõinud aimatagi, kui suur kandejõud peitus tema konstrueeritud adras riigi kujunemise ajul. „Tegur" rahuldas suure hulga põllumeeste nõudeid, kui wanad adrad läbi olid kulunud ja wälismaalt uusi ei olnud saada.

Praegu kestab endise hooga Dr. A. Eisenschmidt'i atrade walmistamine „Teguri" wabrikus, kes neile uue nimetuse andis — Tegur T 2, T 1½, T 1.

Dr. A. Eisenschmidt'i teeneks jääb ka Ventzky „Correkt" atrade tarwitusele wõtmine Eestis, kus neid tänapäewani paremaiks tööriistadeks peetakse. Mõned aastad enne Dr. A. Eisenschmidt'i teotsemise algust Tartus hakati wedruäkkeid wäga laialt tarwitusele wõtma. Mitmetel põllumeestel näis see riist uniwersaalriistaks muutuwat. Selle abil korrati, äestati, seemendati jne. Wedruäkke töö puudulikkusele tähelepanu juhtides tõi Dr. A. Eisenschmidt müügile wäikesed wedru-kultiwatoorid, mis just wäikepõllumeeste keskel wastuwõtmist leidsid. Loomatoidu juurwilja üle juba enne Königsbergi ülikooli astumist kirjatööd ilmutades hakkas Dr. A. Eisenschmidt esimesena Eestis juurwilja harimise riistade tarwituselewõtmist soowitama.

Nii ilmusid Ameerika käsikülwimasinad, kultiwaatorid ja ektirpostorid „Planeet Junior'id", mis nüüd nii laialt tarwitusel.

Raskem ülesanne esines Dr. Eisenschmidt'i tööwäljal, kui ta rehepeksu-masinad rewideerimisele wõttis. Siin sünnitas muret asjaolu, et paremad meil tuntud peksumasinaist olid oma esitajatega seotud ja neid mitme käe läbi müüa ei olnud mingisugust kasu.

Ka siin orienteerus Dr. A. Eisenschmidt pea. Warssi olid loodud sidemed paremate saksa ja inglise peksumasinate tehastega, nagu Wolff ja Ransomes ning Marschall.

Huwitaw on jälgida Dr. A. Eisenschmidt'i algatuswõime tekkimist ka sellel alal, nimelt pidas ta elawaid läbirääkimisi

Wolff'i tehastega „mootorpeksja“ asjus, mis tol korral ka Saksamaal uudisena paistis. Nagu protokollidest näha, on Wolff lubanud peksumasinat konstrueerida mootoriga ümberwedamiseks.

Mootori muretsemiseks pöördus Dr. A. Eisenschmidt omakorda paljude Saksa tehaste poole, kuid seesugust mootorit, mis peale töötamise ka peksumasinat weaks, ei wõtnud keegi konstrueerida, peale Daimleri tehase.

Asja elustamiseks ja kiiremaks teostamiseks reisis nowaator 1919. a. Daimleri wabrikusse, et isiklikult inseneridega läbirääkimisi pidada.

1909. a. langeb kokku ajaga, mil Ameerikas mootortraktorite ehituse ajajärk alles algas.

Pea käis Tartu näitusel Daimleri mootortraktor peksumasinaid ringi talutades.

Nii sammus Dr. A. Eisenschmidt põllutöömasinate arenemise ajal oma algatuse tõttu teerajajana ikka esimestes ridades. Uute põllutööriistade ilmumise suhtes oli Dr. A. Eisenschmidt alatasa ärkwel. Ei saanud niisugust põllutööriista Ameerikas ega Saksamaal ilmuda, mis Dr. A. Eisenschmidt'i tähelepanust oleks läbi libisenud.

Ilmus Saksamaal maafrees, oli Dr. A. Eisenschmidt'il tema kohta küllalt waimustust ja headmeelt. Pea tegi ta oma järjekordse reisi Saksamaale, ning siis olidki ülesswõtted, pildid ja jutud uuest masinast igal masinasõbral Eestis käes.

Oli aga uus riist wäike ja hinna poolest kättesaadaw, telliti ta mustrina ära.

Nii ilmus Campbelli aluspõhjatihendaja rull Tartusse, millega kohe katsed algasid.

Ilmus Ameerikas rotatsioon-äke (tiirleja äke — Soome Honkmo-tüüpi), mis adra tiisli külge kinnitatakse ja ühes kündmisega sitke mulla wiilud purustab, telliti muster ära. Telliti „Champion“ kartuliwõtmise-masin, mõned külwimasinad, uusi atru jne.

Niiwiisi tekkis kogu muuseum uusi põllutööriistu Tartu Eesti Majanduse-Ühisuse ladudes. Mõnede kohta ei teadnud

pärast Dr. A. Eisenschmidt'i surma keegi seletust anda, mis riist see wõi teine on: Dr. A. Eisenschmidt wiis need teadmised oma enneaegse surmaga hauda.

Üks kõige tähtsamaist aladest, kus Dr. A. Eisenschmidt'i algatuswõime nii heledalt awaldus, oli piimatalituste loomise õhutamine.

Siin ei olnud kadunu otsekohe eriasjatundja, kuid ta oskas selles asjas omale walida abilisi, kes kaasa suutsid tõmmata, kuni montööri ja lihtlukuseppadeni, keda ta usaldas.

Pead pööritama ajawa wõistluse puhul seati Tartu E. Majanduse-Ühisuse poolt 2 aasta jooksul üksi üle 50 piimatalituse sisse, nende hulgas 40 auru- ehk suurt piimatalitust. Mõned neist töötasid juba tol ajal kuni 10.000 toopi piima päewas läbi.

See oli suur ajajärk Eestis.

Dr. A. Eisenschmidt'i julgel eestwõttel seati ka mitmed külmetusruumid süsihappe refrigeraatoritega sisse, nagu Kolga-Jaanis, Tallinnas ja Peterburis Piimatalituste Keskühisuse „Estoonia" jaoks.

Nii arenes selle suure Eesti mehe tegewuswäli ja jõudis 1913—1914. a. oma kulminatsioonipunktini, kui ootamata ja kohutaw surmaõnnetus tema elust, kawatsustest ja tegewusest kriipsu läbi tõmbas. Seisatas järsku keset elawat käiku ta tegewus. Algas hirmus ja häwitaw ilmasõda, wastand kõigele loowale, elu edasikandwale, kaasatõmbawale, häwitas palju ka Dr. A. Eisenschmidt'i tehtud tööst.

Mitmed piimawabrikud lõpetasid tegewuse haamri all, kuid paljud jäid ikka wee peale ja töötawad praegu weel suurema energiaga kui enne, luues riigile määratu suuri positiiwseid warandusi.

Wõib olla, et Dr. A. Eisenschmidt'i poolt tellitud ja Eestisse sissetoodud põllutööriistad on paljudelgi tarwitamisel läbi kulunud: materjal — raud, teras ja puu — on silmade eest kadunud, kuid nende worm, idee, mõte ja tehtaw töö ning tarwiduse- ja kasulikkusetunne ei kao Eesti põllumeeste

mõtteringist, kuni seisab weel senine tehnikakultuur, mille kandjaks ja lewitajaks Eestis oli Dr. A. Eisenschmidt.

Dr. Eisenschmidt'i elu ja töö tehnika alal on tähtis peatükk Eesti põllumehe ja kogu eesti rahwa kultuurist.

Tartus, 15. juulil 1924.

A. Luksepp,
Tartu Ülikooli põllutööriistade õpetaja.

Aleks. Eisenschmidt'i tegewus kodumaa põllumajanduse uurimise alal.

Sel ajal kui Eisenschmidt tööle asus, puudus igasugune arwustik ja materjal meie kodumaa põllumajandusliste olude kohta. Ainult üksikud pealiskaudsed andmed wiljasaakide ja külwipindade kohta, mida wene walitsus wallawalitsuste kaudu korjas, oli peaaegu kõik, mis üldse mõnesuguseid teateid wäikepõllupidamise kohta andis.

Sellewastu oli aga siinsete suurpõllupidamiste kohta wõrdlemisi keskmist materjali olemas tasuwuse kohta mõisate raamatupidamise-büroodes (Buchstelle). Nüüd, mil pöördeaeg oli tulemas Eesti põllumajanduses, otsiti uusi teid, uusi worme, seati üles uusi sihte põllumajanduse alal, oli loomulikult tarwis tunda seda aluspinda, millel tuleb töötada, oli tarwis tunda wäikepõllumajapidamise olusid, tunda põllumeest ja ta tegewuse tagajärgi. Alles siis wõis loota, et see, mis kawatsetakse ehitada, kindlale alusele rajatakse. Sellepärast oli loomulik ja arusaadaw, et kõige pealt tuleb andmeid korjata meie kodumaa wäikepõllumajapidamiste kohta, mis tõetruult walgustaksid nende majanduslist ja looduslist seisukorda. Oli tarwis teada, mis meil on olemas, oli tarwis tunda kodumaa põllumajandust, ainult siis wõis süstemaatiline ülesehitamistöö alata. Ka wiimasel alal on kadunu esimesena teed rajanud ja esimesi wagusid ajanud, olgugi et siin wahetewahel ülisuuri raskusi tuli ära wõita.

Soowitawa ülewaate saamiseks otsustas T. E. Põllum. Selts 12. märtsil 1906. a. tolleaegse esimehe J. Tõnisson'i ettepanekul ülekodumaalist põllumajandusliste teadete korja-

mist ette wõtta. Otsuse täitmiseks kawatseti üle kogu maa põllupidajaile sellekohased küsimuslehed wallawalitsuste kaudu kätte saata. A. Eisenschmidt töötas nim. küsimuslehe, mis kujunes kaunis suureks raamatukeseks, kõigis ta peenustes wälja ning kewadel 1907. a. pidi töö algama. Mitmel raskendawal põhjusel ei saadud siiski asja liikuma. Muuseas keelas ka tolleaegne wene walitsus, kes teadete korjamisega küll nõus oli olnud, wallawalitsustele sala eeskirjaga ära mingisugust teadete korjamist toetada. Ilma wallawalitsuste abita ei oleks aga üldse mõeldaw olnud küsimuslehti otstarbekohaselt laialigi laotada.

Et seda hädatarwilikku ettewõtet mitte hoopis seisma jätta, waid osaliseltki katsuda läbi wiia, tegi A. Eisenschmidt 15. juunil 1908. a. T. E. Põllum. Seltsi peakoosolekul ettepaneku arwustikuteadete korjamist Tartu maakonna wäikepõllupidamise majanduslise seisukorra tundmaõppimiseks toime panna, lubades seda tööd isiklikult enese peale wõtta. Ettepanek wõeti wastu ja töö algas.

Suwel 1908. a. sõitis A. Eisenschmidt jalgrattaga ligi 200 talu Tartumaal läbi, waatas isiklikult majapidamised üle ja jättis igasse tallu küsimuslehe, mille palus sügiseks täis täita. Tal oli nõu sügisel uuesti samad talud läbi sõita ning täidetud ja kontrollitud küsimuslehed ühes wõtta. Kuid mitmesuguste tööde rohkuse tõttu sai ta sel aastal ainult üksikuisse taludesse tagasi tulla. Seepärast palus ta ringkirja teel põllumehi küsimuslehed kas postiga tagasi saata, ehk isiklikult ära tuua. Nii sai ta umbes 100 täidetud lehte tagasi.

Sügisel 1908. a. sõitis ta selle materjaliga Königsberki, kus talwe läbi ülikoolis arwustiku- ja rahwamajandusteadusega tegemist tegi ning selle kõrwal ka küsimuslehed hoolega läbi waatas. Selgus, et oli tarwis weel rohkesti õiendusi teadete andjailt paluda mitmete küsimuste kohta.

Suwel 1909. a. sõitis ta weel kord kõik talud läbi, kust ta küsimuslehed oli tagasi saanud, ning kontrollis antud andmed koha peal.

Asudes kogutud materjali ümbertöötamisele talwel 1909./10. a. tulid mõned küsimuslehed mitmesuguseil põhjusil kõrwale jätta. Üle jäi weel 73. Nende põhjal kirjutas ta nüüd oma wäitekirja „Wäikepõllupidamine Tartu maakonnas".

Selles töös katsub autor wäikest ülewaadet anda kodumaa kliimaolude kohta, kasutades Tartu Ülikooli Meteoroloogia-jaama andmeid ja need kättesaadawaks tehes ka ainult eesti keele oskajale. Edasi katsub autor lühikest ülewaadet anda geoloogiliste olude kohta ja selleks jällegi tarwitades seda laialist materjali, mis siinsete saksa teadusemeeste poolt kaunis põhjalikkude ja mitmekesiste uurimiste waral saadud, kuid mis siiski siiamaani eesti põllumehele kättesaamatu oli.

Meie maa kliimalisi ja geoloogilisi olusid kõrwutades wälismaa samade oludega, katsub Eisenschmidt ligikaudselt ära määrata, missugused põllukultuurid wõiksid siin paremini edeneda. Ühtlasi katsub ta ka abinõusid otsida ja leida, kuidas meie karmi kliima mõju wähendada ja soodsamaks muuta mitmekesiste taimede kaswatamiseks.

Kõige põhjalikumalt käsitellakse tähendatud töös taimekaswatuse olusid üldse Eestis kui eriti ka just läbiuuritud taludes.

Põhjalikult peatudes iga üksiku taime juures katsub ta ühtlasi põllumehele ka õpetust anda, kuidas saaki tõsta ja mis selleks tarwis ette wõtta. Peatudes külwikordadel annab ta ühtlasi seletust üksikute külwikordade heade ja halbade külgede kohta ja näitab uusi külwikordi, mis wõiksid meie kodumaal sündsamad olla.

Edasi peatudes iga põllutööriista ja masina juures, kurdab autor, et meie taludes weel nii wähe uusi ja otstarbele wastawaid põllutööriistu olemas. Siingi annab autor õpetust põllumeestele ning juhib nende tähelepanu pahade tagajärgede ja otstarbeta kulutatud tööwaewa peale, mis põllumees oma oskamatuses kaotab. Ühtlasi võtab ta rea uusi

masinaid ja riistu kõne alla ning näitab, kuidas nendega töötada ja missugused selle töötamise tagajärjed.

Edasi kurdab autor meie wiletsate heinamaade ja karjamaade üle, kus just eeskätt tuleks parandusi ja uuendusi ette wõtta. „Kogu Eesti põllutöö tulewik kujuneb selle järele, kuidas heinamaa ja karjamaa parandusest üle saadakse", — ütleb ta oma töös, ja kahjuks on need sõnad siiamaani mitte nii laialdast poolehoidu leidnud nagu autor seda soowis, kuid palju on ometi wiimase kümne aasta jooksul korda saadetud. Loomakaswatuse küsimusse on Eisenschmidt wähem tunginud, kuid annab siiski ilusa ülewaate ka loomakaswatuse kohta. Wõrreldes Tartumaa loomakaswatuse intensiiwsust Saksamaa omaga ja arwesse wõttes meie kodumaa suuri loomatoidu-wäljasid tuleb Eisenschmidt otsusele, et meie kodumaa ka selle poolest kaunis maha on jäänud, ja soowitab siingi energiliselt tööle hakata.

Pealiskaudsemalt on käsiteldud wäikepõllupidamise kapitalide olusid kui ka tasuwuse küsimust. Selleks puudus Eisenschmidt'il wõimalus tarwilist materjali kokku saada, sest et meie põllumeestel arwepidamine harilikult puudub; ja kuigi seda kuidagi wiisi peetakse, siis sünnib see nii pealiskaudselt, et neid andmeid raske on tasuwuse küsimuse lahendamisel materjalina tarwitada. Pealegi on põllumehed umbusklikud ja liiga tagasihoidlikud igasuguse materjali andmise wastu, mis nende rahakoti saladusi paljastaks.

Lõpetades oma tööd juhib Eisenschmidt weel kord tähelepanu nende hädaliste puuduste peale, mida tuleb ligemal ajale tingimata kõrwaldada, ja soowitab suuremat rõhku agronoomilise abiandmise peale panna ning wõimalikult põllumajanduslist ühistegewust edendada.

Wõrreldes raamatut „Wäikepõllupidamine Tartu maakonnas" tema teise raamatuga „Kodumaa põllutöö põhjalikumaks muutmise küsimus", leidub mõlemais töis wäga palju ühist. Sisu käsitlemise wiis ja järjekord on lahkuminew, sest esimene käsitleb konkreetseid andmeid ja teeb nende põhjal järeldusi, kuna aga teine töö peaasjalikult sihte ja juhtnööre

üles seab kodumaa põllutöö põhjalikumaks muutmise alal, ilma konkreetsete andmeteta.

Ühine on mõlemais töis püüd tungida kodumaa wäikepõllupidamise mitmekesistesse eluawaldustesse, wälja otsida suuremad ja wähemad puudused, abinõusid ja teid otsida wäikepõllupidamise majanduslise seisukorra parandamiseks. Seda mitmekesist ja rasket ülesannet täidab Eisenschmidt nii põhjalikult ja suure asjatundmisega, et mõlemad tähendatud tööd wõiwad olla ka nüüd, millal nende ilmumisest juba wiisteistkümmend aastat tagasi, teenäitajaiks ja ideedeandjaiks kodumaa põllumajanduse edendamise alal. Iga edumeelne põllumees, iga põllutöö-õpilane leiab sealt praegu weel rohkesti äratust ja õpetust.

Säärased tööd on kirjutanud mees, kellel oli põhjalik praktiline ja teaduslik ettewalmistus oma erialal, lahtine mõistus ning rohkesti leidlikkust ja eluwõimsaid kawatsusi.

P. Kõpp.